

У К Р А Ї Н А.

ЗЛОЖИВЪ П. КУЛЬШЪ.

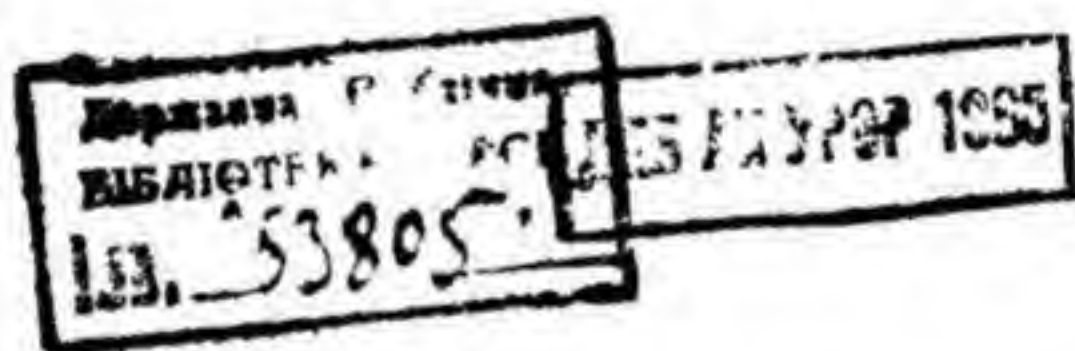
ОДЪ ПОЧАТКУ ВКРАЇНЫ ДО БАТЬКА ХМЕЛНИЦЬКОГО.

К І Е В Ъ.

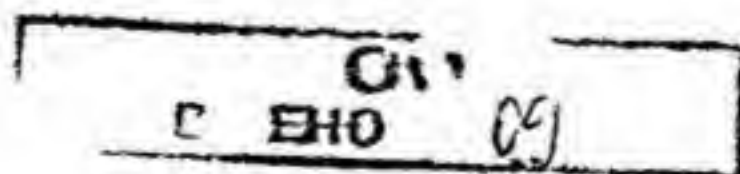
Въ Университетской Типографіи.

1 8 4 3.

Як треба читати.

Де стоять *а, ё, ѓ, б, љ*, то всь тїя лѣтери зъ значками треба читати якъ московське *и*. Словце *да* треба читати—*та*. Лѣтеру *ё* треба читати такъ якъ *іо*. Лѣтеру *ь* рѣзно читають по Вкраїнѣ: иншіи ледьдѣ не такъ якъ московське *в*, але льпше читати якъ московське *и*.

У К Р А Ї Н А.

Благодареніе Господу, нема въ свѣтъ благочестившой землѣ надъ нашу Вкраину; а було жъ колись таке время, що й вона не знала ще вѣры христіянської, а поставлені були по городахъ и селахъ болваны, деревяныи, сребныи й золотыи, которымъ темный людъ кланявся и звавъ богами. И въ тако́й темнотѣ розуму пробували мы ажъ поки въ Кіевѣ воцаривсь великій князь Владиміръ. Отсей-то Владиміръ повелѣвъ усѣмъ христитись, а болваны и ихъ гніусныи капища звелѣвъ палити, руйновати, въ нѣвець обертати, а на мѣсто ихъ Божіи церквы будовати. Отъ зъ того-то великого часу народъ Украинскій изъ тьмы болвохвалства выйшовъ и одного Бога, въ Троицѣ славимого, познавъ.

Великій князь Владиміръ, на старости лѣтъ своихъ, почувши, що вже ёму не довго жити на свѣтъ, подѣливъ свое царство дванадцати своимъ

сынамъ и, добре ихъ распорядивши, самъ вѣчнымъ
сномъ спочивъ. Але скоро не стало единой вла-
сти, не стало й порядку на Вкраинѣ. Мало було
зъ князькѣвъ того, що кожному побѣйникъ папо-
тець одказавъ,

А всякому хотѣлось статки й маетки у братѣвъ
пооднимати,

Самому на Вкраинѣ панувати.

Стали князьки воїватись, забувши, що всѣ одного
батька дѣти,

И черезъ ихъ несчастныи усобицѣ

Не одна душа христіянська безневинно пошла
зъ сѣго свѣту.

Тогдѣ вже на Вкраинѣ рѣдко де плугатарѣ на
воликѣвъ гукали,

А частѣйше вороны по поляхъ кричали,

Трупъ дѣлючи помѣжъ собою,

А галки свою рѣчь говорили,

Збираючись летѣти на крѣвавее поле.

Якъ ось чутка невесела по Вкраинѣ стала,
Що татарській ханъ Батый йде на Кієвъ зъ не-
лѣчонными ордами.

Оттогдѣ-то треба було князькамъ свои чвары за-
нехати,

На безбожного Батыя разомъ выступати.

А ле, видно, въ усобицяхъ князьки зъ глузду зпали,
Порознищею на ёго нападали,

Пѣдъ Батыёвымъ мечемъ,
 Якъ у жнива жито пѣдъ серпомъ,
 Одинъ за однимъ головы поклали,
 Марне души свои зъ вѣйськомъ погубляли,
 Жѣнокъ удосамп, дѣтокъ сиротами покидали,
 Батькѣвъ и матерокъ у великѣй тузѣ зоставляли.

Тогдѣ безбожный Батый преславный градъ Кіевъ
 вѣйськомъ обгорнувъ,
 Стѣны городскіи й церкви Божи погромивъ,
 Людей побивъ,
 И все княжество Кіевське въ итьвець обернувъ.

Оттымъ-то, панове, сказано, що всяке царство,
 раздѣлшееся на ся, не станеть, и всякій домъ,
 раздѣлшійся на ся, запустѣеть.

ДУМА ПЕРВА.

Напившись людськои кровь, надыхавшись
 дымомъ пожарищъ, лютий губитель люду хри-
 стіянського зѣбравъ до купы свои горды да й по-
 тягнувъ зъ ними ажъ на Волгу рѣку. Але вже
 нїкому не було свободы на Вкраинѣ: увесь людъ,
 1.

що зостався одъ побойща, плативъ велику дань
 Батыёвымъ баскакамъ. Тяжко було жити въ не-
 волю пѣдъ кормыгою безбожныхъ бусурманъ, але
 жизнь красча одъ смерти, а рѣдна земля мила и
 пѣдъ попеломъ пожарищъ, и пѣдъ кровавыми
 руинами, и пѣдъ кормыгою поганого люду.

Скоро безбожный Батый рушивъ зъ Украины,
 Заразъ почавъ сходиться располоханий людъ изъ
 чужины.

Збирались сердечныи на пожарища, якъ розки-
 даныи мурашки до своей купы,

Тяжко, тяжело вздыхали,

Гѣркими слѣзами руины й пепелища обливали,

До Бога милосердного щирьи молитвы посылали,

Безбожного Батыя денно й нѣчно проклинали.

А потѣмъ знову давай вытоптаныи кѣньми поля
 орати,

Хатины будовати,

Розруинованыи Божіи церкви муровати,

Да й стали жить пополамъ зъ бѣдою,

Ладючи то сякъ, то такъ зъ поганою Татарвою.

Одначе не весь той людъ додому вертався,
 Що зъ великого перестрахи татарського Бѣгъ знае
 де поопинявся:

Багацько й князькѣвъ, и боярь, и всякихъ панѣвъ,

Не хотючи тяжкои неволѣ татарської терпѣти,

Позоставались то въ Литвѣ, то въ Прусахъ, то по
другихъ земляхъ жити.

Але потѣмъ стали дуже по своѣй рѣднѣй Украинѣ
тосковати

И, не хотѣчи на чужинѣ помирати,
Почали литовського князя Гедымина благати,
Щобъ вѣнъ древнюю и преславную землю хри-
стіянськую

Визволивъ зъ-пѣдъ кормыги татарської.

«Ой князю, кажуть, князю Гедымине!

«Багацько ты земель и крѣпкихъ городѣвъ-звѣвавъ,

«Багацько собѣ славы й чести доставъ;

«Але не було бѣ тобѣ лучшой славы, не було бѣ
тобѣ высшой чести,

«Якъ бы тобѣ Бѣгъ допомѣгъ древнюю и преслав-
ную руськую землю Вкраину

«Зъ-пѣдъ кормыги татарської слобонити

«И до свого сильного княжества Литовського при-
лучити».

Послухавъ князь Гедыминъ, пораховавъ розумною
головою,

И заразъ звелѣвъ у сурмы сурмити,
Вѣйсько збирати, возы й уюки риштовати,
Въ походъ выступати.

Отъ же йдуть вони не день, не два, не три й не
чотыри,

Густа курява встає понадъ головою,
И зустрілись надъ Ирпенью рѣкою зъ поганою
Татарвою.

Стали битись тяжко, ажъ земля стугонала,
Рѣчка Ирпень гула мѣжъ крутими берегами,
И саміи дерева одъ жалости до землѣ приклонялись.
А въ Татарвы багацько було й христіянського люду,
Неволею узброєного супротивъ Гедимина.

Отъ, наши й крикнули:

«Эй, братцѣ, кажуть, братцѣ!

«Охота жъ вамъ дорогу намъ заступати,

«Погану Татарву собою пѣдпирати!

«Мы зъ Литвинами йдемо не для того,

«Щобъ православныи церкви руйновати,

«Або ваше добро грабовати;

«А хочемо мы, братцѣ, погану Татарву зъ землѣ
христіянської прогнати,

«Тяжке ярмо зъ вашои шіи зложити,

«Волю й свободу люду Божому православному дати».

Отожъ, скоро почули наши таке слово,
Заразъ покинули погану Татарву собою пѣдпирати,
А стали єѣ кругомъ оступати,
Своимъ рѣднымъ братьямъ, православнымъ хри-
стіанамъ,

И Литвинамъ помочи додавати,

А Татаръ ворогѣвъ въ пень рубати.

Тогдѣ ѿ сталась велика викторія надъ Татарами
при рѣцѣ Прпѣнѣ,
Тогдѣ ѿ сталась велика радость по всѣй Украинѣ.

Заразъ до Кіева зъ Гедыминомъ княземъ рушали,
У святую Софію вступали,
Боговъ молились,
Спасителю христились,
Поклоны до землѣ клали.

А потѣмъ ключъ одъ казны й одъ клейнодѣвъ
князю Гедымину оддавали,
Порядокъ и росправу поставити на Вкраинѣ прохали.
То великій князь литовскій Гедыминъ мудрою
головою пораховавъ,
Ключъ одъ казны й одъ клейнодѣвъ бравъ,
Казну й клейноды одмыкавъ,
Золоту гривню на цепу й палицю судову выймавъ,
Миндога, князя Голшанського, до себе пѣдзывавъ,
Словами промовлявъ:

«Огъ же тобѣ, Миндоже, гривня золота

«И палиця судовая зъ сребра.

«Будь ты княземъ и господиномъ надъ всіею
Вкраиною,

«Будь моимъ намѣстникомъ въ преславномъ градѣ
Кіевѣ,

«Порядокъ, судъ и расправу удержиуй,

«Вѣру христiянську шануй.

«И вже, каже, нехай зь сёго часу на вѣки вѣчнымъ

«Народъ Украинській буде пѣдъ одною державою
 зъ народомъ Литовскимъ,
 «Якъ рѣвными зъ рѣвными
 «И вѣльными зъ вѣльными».

Такъ и сталося.

«Дай же, Боже, люде промовляти,
 «Пѣсля сѣго великого дѣла счасливо проживати,
 «Бусурманъ воѣвати,
 «Славы й чести народу Вкраинському достати»!

ДУМА ДРУГА.

Украина була за одно зъ Литвою шѣстьдесять-
 шѣсть годъ, ажъ поки литовській князь Ягайло
 зробивсь королемъ польскимъ и прилучивъ свою
 землю Литовськую до Польщи. Оттогдѣ-то й мы
 пристали разомъ зъ Литвинами до Полкѣвъ, все
 таки, якъ рѣвными до рѣвныхъ и вѣльными до вѣ-
 ныхъ. Тогдѣ въ Польщѣ, въ Литвѣ й на Вкраинѣ
 поставлено було, замѣсь князѣвъ, по гетману:
 одинъ звався корѣннымъ, другій литѣвскимъ, а
 украинській гетманъ звався руськимъ. И первый

гетманъ на Вкраинѣ бувъ *Предиславъ Ляницкорон-
скай*. Сей Предиславъ, узявши по веснѣ невеселу
въстку, заразъ пославъ по свого найстаршого рей-
ментара Остапа Дашковича:

«Эй, каже, друже Остапе!

«Звели осауламъ вѣйсько въ походъ выкликати,
«Бо вже не даромъ летять одъ Чорного моря птицѣ
«И выють по балкахъ и байракахъ вовки да лисицѣ:
«Пѣднявся на насъ Турчинъ зъ Татарвою,
«Выступили въ поле незлѣчною ордою».

То голѣнный Остапъ Дашковичъ тее зачуває,
Вѣйсько збирать заразъ посылає.

Оттогдѣ вже по городахъ не музыки выгравали,
Осаулы вѣйськовьи по вулицяхъ пробѣгали,
На винники, на лазники, на броварники гукали:
«Вы, грубники, вы, лазники, вы, винники, вы,
броварники!

«Годѣ вамъ по винницяхъ горѣлокъ курити,
«По броварняхъ пиво варити,
«По лазняхъ лазень топити,
«Товстымъ видомъ мухъ годовати,
«Сажити вытирати!

«Ходѣмъ зъ нами Туркѣвъ, Татаръ воѣвати»!

То народъ Божій тее зачуває,
Усякъ свое дѣло покидає,
Усякъ худобы половину збуває,

Шаблю булатную,
 Пищаль семипядную,
 Доброго кося набуває,
 Ради вѣры христїянської,
 Ради славы козацької,
 Въ походъ, зъ гетманомъ Предиславомъ
 ІІ хоробрымъ личентаромъ Остапомъ,
 Выступає.

Отъ же йдуть вони не день, не два, не три й не
 чотыри;
 Бачать, птаство хижее понадъ головами въ нихъ
 кружає;
 Чують, звѣрье позаду й побокахъ квилить-прокви-
 лє,
 До побоища смертного козакѣвъ провожає,
 Здобычъ велику собѣ чуче,
 День и нѣчь свого визку й завыванья не уймає.

Ажъ ось, земля стугонить,
 Курява въ степу высче хмари стоить,
 Бусурманське вѣйсько ся зближає,
 Кѣнськимъ ржаньемъ, людськимъ крикомъ у вуши
 козкамъ ударяє,
 Не одному й жаху завдає.

Тогдѣ гетманъ Предиславъ
 ІІ хоробрий личентаръ Остапъ

Напередъ усѣхъ выѣзжають,
 Шаблями блискають,
 Богови молитвы посылають,
 Хресты покладають,
 А потѣмъ усе войско на двѣ части раздѣляютъ,
 Коннее супротивъ непріятеля одряжаютъ,
 А пѣшее на засадѣ въ байракахъ и чагарникахъ
 оставляють.
 «Держись же ты, друже Остапе, каже гетманъ,
 у засадѣ,
 «А я пойду бусурманѣвъ зустрічати,
 «Огнемъ да мечемъ ихъ привѣтати,
 «Конськими копытами зъ грязью топтати.
 «Держись, друже Остапе, не виходи зъ байракѣвъ,
 «Хочъ якій буде крикъ, хочъ якій буде грѣмъ.
 «Бѣгъ намъ давъ и силу въ руки й одвагу въ серце,
 «Може зъ насъ одинъ супротивъ десяти бусур-
 манѣвъ стати,
 «Славы козацькою доказати.
 «А якъ стануть уже невѣрныи насъ одолѣвати,
 «До байракѣвъ притискати,
 «Якъ стане крикъ нашъ орлѣвъ пѣдъ небесами за
 хмары заганяти,
 «Вовкѣвъ строманцѣвъ лякати,
 «Въ болота й камышъ проганяти,
 «Якъ стане кровъ христіянська байраки затопляти:
 «Въ той часъ прошу тебе, друже,

«Яко мога швидче байраками ззаду поганыхъ бусур-
манъ забѣгати

«Разомъ на нихъ зъ самопалѣвъ гукати,

«Мѣцно списками напирати,

«Шаблями булатными головы невѣрныи стицати».

Такъ и сталося.

Помчались козаки, мовъ буйный вѣтеръ, знявшись
зъ поля,

Погнавъ велику ниву красноверхого маку.
Сидить хоробрый Остапъ Дашковичъ на засадѣ въ
байраку.

Тяжко сердце ные-поныває,
Душа за козаками въ степы уганяе,
Боговъ любезнѣй головы козацьки поручае.

Ажъ ось, степы гудуть,
Гарматы й самопалы ревуть,
Крикъ и громъ до небесъ уставає,
Орлѣвъ ширококрылыхъ за хмары заганяе,
Вовки сѣроманцѣ зъ ляку по болотахъ, по камышахъ
утѣкають,
Невѣрныи козакѣвъ до баракѣвъ притискають,
Кровью христїянською байраки наповняють.

Оттогдѣ вже пѣшіи козаки не люльки по-пѣдъ
кущами курили,
Самопалы да ладовницѣ рядили,

Байраками позадь бусурманъ забѣгали,
 Разомъ на нихъ зъ самопалѣвъ гукали,
 Мѣцно списами напирали,
 Шабламибулатными головы невѣрныи стинали,
 Озирнутись не давали,
 Тяжко, тяжело розбивали;
 Чотырѣхъ тѣлько зоставляли:
 Двохъ у Цариградъ до султана турецького зъ весе-
 лою вѣсткою посылали,
 Двохъ до короля польского зъ козаками выправляли.

Тогдѣ гетманъ Предиславъ
 И хоробрый лиментаръ Остапъ
 По горахъ трупу верхи розѣзжають,
 Кругомъ себе поглядають,
 Одинъ одного не пѣзнають,
 Бо дымомъ мушкетнымъ закурились,
 Кровью невѣрною покрылись.

Оттакъ-то наши колись воѣвали,
 У Татаръ землѣ стародавнѣй вкраинськи по-надъ
 устьемъ Днѣпра одбивали,
 Добычу свою побравши, додому вертались,
 Боговѣ молились,
 Спасителю христились,
 Добромъ дѣлились.

ДУМА ТРЕТЯ.

Забравши гетманъ Предиславъ
 По-надъ устьемъ Днѣпра у Татаръ
 Стародавнѣй вкраїнськѣй землѣ,
 И каже Остапу Дашковичу:

«Що жъ теперъ, друже Остапе, будемо чинити?
 «Якъ намъ сѣй землѣ въ своѣй властѣ сохранили?
 «Щобъ часомъ Турки й Татарѣ, знову оправив-
   шись, на насъ не напали,
 «Сѣхъ предковъчихъ земель у насъ не одыбрали?»

—«Не турбуйся, батьку, каже Остапъ:
 «Звели тѣлько мѣнѣ козакѣвъ зо жменю пѣдъ своєю
   хоруговъ зобрати,
 «То вже я знатиму, якъ сѣй землѣ одъ Туркѣвъ
   и Татаръ обороняти».

И заразъ звелѣвъ у сурмы сурмити, вѣйсько
   скликати,

До громады собирати.
 А самъ посердѣ громады вихожає,

На всѣ стороны вклоняе,
До козакѣвъ промовляе:

«Позвольте, панове молодць, велику рѣчь сказати,

«Славне во вѣки вѣчныи дѣло распочати!

«Богъ милосердный намъ помѡгъ

«У бусурманѣвъ предковѣчній наши землѣ одѣбити,

«Треба жъ теперъ намъ ихъ добре боронити,

«Щобъ часомъ зневаги славы козацької не вчинити.

«А коли хочете, панове, не тѣлько ихъ ворогамъ

не попустити,

«А ще й усе христіянство собою, якъ стѣною, одъ

невѣрныхъ заслонити,

«Свѣтлую славу на землѣ, вѣчне царство на небе-

сахъ заслужити:

«Треба намъ велике й неслыханне дѣло зробити,

«Треба намъ передъ самимъ носомъ у Туркѣвъ и

Татаръ,

«За порогами на днѣпровськихъ островахъ, Свѣчъ

збудувати,

«Страхъ и боязнь усяку занехати,

«Души свои Господу Богу поручити,

«Туркѣвъ и Татаръ безустанне бити,

«Славы козацькою доказати.

«Хто зъ васъ, панове молодць, якій-небудь великій

грѣхъ учинивъ

«И попу на сповѣдѣ не объявивъ;

«Хто зъ васъ коли-небудь противъ Бога погрѣшивъ,

«Або отця й нееньку прогнѣвивъ:

«Нехай теперь напередъ лавы выступае,
«Битись безустанне зъ невѣрными присягае,
«Щобъ праведный Господь на полѣ й на морѣ ёго
розсудивъ,
«Душу ёго одътяжкихъ грѣхѣвъ слобонивъ».

То козаки, скоро тее зачували,
Заразъ де-якіи напередъ лавы выступали,
Битись безустаице зъ невѣрными присягали,
Хресты покладали.

Тогда хоробрый Остапъ Дашковичъ великую
радость мае,
Козакѣвъ оглядае:

Въ кого нема доброй рушницѣ, рушницею на-
граждае;

Въ кого нема доброго коня, конемъ надѣлае,
Зъ козаками возы риштуе,
Гарматы й кúлѣ готуе,
Въ походъ выступае.

А гетманъ Предиславъ, на тее споглядаючи,
Хочъ сердцемъ и звеселився,
Що такій преславный походъ на невѣрныхъ
Зъ найодважнѣйшихъ лицарей зложився:

Але жаль-туга велика ёго обнимає,
Що вѣрний пріятель ёго Остапъ на вѣки, може,
ёго покидає.

Гѣркими слѣзами вмывся,
 На булаву гетманську похилився,
 Таки слова промовляє:
 «Дай же, братцѣ, вамъ, Боже, счасливо воєвати,
 «Туркѣвъ, Татаръ бити,
 «Вѣру христїанську боронити,
 «Славу козацькую на весь свѣтъ розсылати!
 «Прощай, друже Остапе!
 «Много лѣтъ земля стоить,
 «А ще нѣ разу не видала,
 «Щобъ чоловѣковѣ така велика да одважна дума,
 «Якъ тобѣ оце, на душу знала!
 «Жаль мене великій по тобѣ, друже, обнимає,
 «Але козацьке мое серце зъ сеи радости й той
 жаль забуває.
 «Одмикайте жъ, ключники, мурованїи лѣхи,
 «Знаходжайте старосвѣтськи вина и меды;
 «Нехай козацтво въ волю погуляє,
 «Сѣго великого дня по вѣкъ не забуває»!

И заръ зъ ключники важкими ключами старосвѣт-
 ськїи лѣхи одмикають,
 Бочки зъ винами да зъ медами достають,
 Козакамъ ковшѣ да чарки роздають,
 Усѣхъ угощають.
 А гетманъ Предиславъ свого вѣрного прїтеля
 Остапа поручъ себе сажаетъ,
 Въ золотїи кубки вина наливає,

На прощанье угощае.

А тутъ кругомъ сурмы сурмили, на бандурахъ
выгрывали,

Зъ самопалѣвъ да зъ гарматъ грѣмали,
Солодкимъ медомъ да солодкимъ виномъ кубки,
исповняли,

Козаки козакѣвъ угощали.

А потѣмъ одинъ зъ однимъ прощались,

На коней сядились,

Въ походъ выступали.

Отъ же й пошли козаки по-надъ Днѣпромъ,
Прямо простуючи за пороги до острова Хортицѣ.
А тогдѣ ще всѣ землѣ одѣ Чигрина до самого
Чорного моря

И по сей бѣкъ Днѣпра до Азова,

Пустовали,

Густою травою, заввышки въ чоловѣка, заростали;

У травъ куропатвы й усяки птицѣ прожинали,

Дикіи конѣ по степу табунами гуляли,

Круторогіи туры блукали,

Бѣлорогіи сугаки скакали,

Да степныи вѣтры одѣ моря до моря широко лѣтали.

Тогдѣ хочъ бы сто верстѣ за Чигринѣ пройшовъ,

Жадной бѣ душѣ христіянськой не знійшовъ;

Тѣлько погана Татарва кѣньми де-негде по степу
вигляла,

По степу вигляла, себѣ забавляла,

Одъ Хортиці орду одбивають.

А потѣмъ зъ самопалами, зъ шаблями да зъ списамъ

Кѣпно у степъ выступали,

Зъ самопалѣвъ на Татарву, усь разомъ, густо
повѣвали,

Списами мѣцно натискали,

По степу Татарву якъ полову розметали,

Коней у нихъ одбивали,

Златосинѣми киндяками да оксамитами тороки
набивали;

Здобычъ побравши, до Сѣчи вертались,

Боговъ молились,

Спасителю христились,

Добромъ дѣлились,

Медъ-вино коряками попивали,

На бандурахъ да на кобзахъ выгравали,

Души побитыхъ козакѣвъ поминали.

Оттакъ-то, панове, завелась тая людославная За-
порозькая Сѣ,

Тая козацькая слава,

Що по всѣму свѣту дивомъ стала,

Що по всѣму свѣту луговымъ гомѣномъ рознеслась,

Туреччинѣ да Татарчинѣ добрымъ лихомъ знати
далась,

Да й Ляхамъ ворогамъ у знаки вдалась.

ДУМА ЧЕТВЕРТА.

По гетманъ Предиславъ гетмановавъ ще князь
Дмитро Вишневецкій, що, одважно воюючи, по-
 пався сердечный у руки Турхамъ и въ Царигра-
 дѣ люто замученъ. А по ёго смерти гетмановавъ
 князь *Остапъ Ружинскій*. Сей гетманъ луччій
 порядокъ въ вѣйську козацькому вчинивъ, Орду
 коло Бѣлгорода розбивъ. А по смерти Остапа Ру-
 жинського гетмановавъ *Венжикъ Хмельницкій*,
 праврадъ *Богдана Хмельницкого*. Сей Орду пѣдъ
 Заславьемъ тяжко розгромивъ и розѣгнавъ, славы
 немалой козацькому вѣйську доставъ. А по ёго
 смерти выбрали гетманомъ *Ивана Свѣрговського*.

ІІ скоро гарматы заревли,

Сурмы й бубны загули,

Козаки новому гетмановѣ булаву пѣднесли:
 Якъ ось, послы зъ Молдавськой землѣ прибувають,

Гетмановѣ до нѣгъ упадають,

Оборонить Молдавію одъ Туркѣвъ благають,

Великіи дары—золотии кубки, ковшѣ,

Шаблѣ дорогіи въ даръ ёму проплагають,

Оборонить ихъ одъ Туркѣвъ гетмана благають.

То гетманъ Свѣрговскій Иванъ дары одъ Молда-
ванъ бере,
Золотыи кубки й ковшѣ полковникамъ своимъ роз-
дае;

Дорогій шаблѣ й булаты бере,
Сотникамъ и отаманамъ роздае,
Самъ на коня всѣдае,
Помѣжъ вѣйськомъ проѣжжае,
Якъ орелъ сизый помѣжъ хмарами лѣтае,
Велику добычъ собѣ чуетъ-забачае,
Высоко вгору уганяе,
Силу свою пробуе-повѣряе.

Отъ же й пошли козаки да на два шляхи,
А на трете на Чорне море.
А що первымъ шляхомъ, то пошовъ самъ гетманъ,
Свѣрговскій,
А другимъ шляхомъ—полковникъ Сава Ганжа,
А третѣмъ шляхомъ-водою,
Днѣпровскою глыбиною,
То пошовъ кошовый отаманъ запорозьскій Фесько
Покотило.
Вѣнъ на чайкахъ зъ хоробрими Запорозьцями вы-
ступае,
До устья Днѣстра й Дуная Чорнымъ моремъ при-
буває,
Обое устья човнами своими заступае,
Нѣ одного судна турецького до Молдавіи Туркамъ
на одсѣчъ не допускае.

А гетманъ Свѣрговскій изъ Савою Ганжею до
 города Сороки прибували,
 Туркѣвъ пѣдъ городомъ великій таборъ знахожали,
 Зъ гарматъ на нихъ грѣмали,
 Зъ самопалѣвъ густо повѣвали,
 Пашу турецького Кара-Мустафу въ полонъ брали,
 До короля у Варшаву одсылали.
 А потѣмъ козаки назадъ уступили,
 Золота й сребла одъ Молдаванъ брати не схотѣли,
 Тѣлько меды да вина дорогіи въ дяку принимали,
 Одинъ одного частовали,
 На радощахъ въ Молдавіи ликовали.

А якъ стали козаки до Бесарабіи простовати,
 Мимо города Киіи прохожати:
 То зустрівъ ихъ якійся Ормянинъ лукавый,
 Радючи гетманові до города Киіи зъ вѣйськомъ
 повернути,
 Приступомъ ёго добути,
 «Бо Турки, каже, великіи клады въ Киіи малымъ
 вѣйськомъ охраняють,
 «Поки козаки додому вернуться, пѣджидають,
 «А потѣмъ, каже, тыи великіи клады до султана
 провадити мають».

Тогдѣ гетманъ Свѣрговскій да й не схаменувся:
 Великого промаху давъ,
 Ормянину превражому сыну вѣры понявъ,

Зъ вѣйськомъ пѣдъ Килію, хорошенько не огля-
дѣвшиись, сунувся.

Ой ще жъ козаки й на валы не ступили,
А вороныи коні пѣдъ ними чогось засмутили;
Охъ ище жъ и обѣдня пора не настала,
Якъ пѣднялась изъ-пѣдъ землѣ полуночна чорная
хмара,

Бочки пороху пѣдъ козаками зривала,
Козакѣвъ зъ ихъ гетманомъ високо въ гору пѣд-
нимала,

Довго вертѣвши пѣдъ небесами,
По пескахъ, по корчахъ, по бѣлому камѣнню рос-
кидала.

И вже тогдѣ й рѣдная бѣ мати не пѣзнала,
Де голова пана Йвана лежала.

А тимъ часомъ Турки зъ-за муровання городського
выбѣгали,

На обозъ козацькій вдаряли,
Козакѣвъ багацько выстинали,
Багацько й у неволю похватали;

А бѣльше то горе, що Кѣшку Самѣйла въ неволю
взяли,

Которого козаки за родного батька мали,
Не разъ, не два й за кошового ѣго обирали,
Велику надѣю на ѣго въ войнѣ покладали.

А потѣмъ невѣрныи довго ще по полю нашихъ
гнали,

Ажъ поки ночныя туманы козакѣвъ кругомъ об-
гортали

И якъ орелъ своихъ дѣтокъ, закрывали.

Ой не весело жъ було козакамъ до дому тогдѣ
вертатись:

Свого гетмана втерлявши, стыдъ и соромъ бувъ
передъ людѣ хрищений показатись.

Тогдѣ-то вже бандурники й кобзарѣ одъ села до
села по Вкраинѣ проходили,

Поминѣ гетмановѣ Свѣрговському одправляли,

Славныя дѣла ёго люду Божему оповѣдали,

На бандурахъ да на кобзахъ выгравали,

Пѣснѣ жалѣбныя про ёго прокладали:

«Якъ того пана Івана,

«Що Свѣрговського гетмана,

«Да якъ бусурманы поймали,

«То голову ёму рубали,

«Ой голову ёму рубали

«Да на бунчукъ вѣшали,

«Да у сурмы выгравали,

«Зъ ёго глумовали.

«А изъ низу хмара стягала,

«Що воронѣвъ ключа налѣтала,

«По Вкраинѣ туманы клала,

«А Вкраина сумовала,

«Ой Вкраина сумовала,

«Свого гетмана оплакала.

«Тогдѣ буйнѣ вѣтры завѣвали:

«—Де жъ вы нашего гетмана сподѣвали?

«Тогдѣ кречеты налѣтали:

«—Де жъ вы нашего гетмана жалковали?

«Тогдѣ орлы загомонѣли:

«—Де жъ вы нашего гетмана схоронили?

«Тогдѣ жайворонки повилися:

«—Де жъ вы зъ нашимъ гетманомъ простилися?

«—У глыбоко́й моги́лѣ,

«Била города, била Ки́їя,

«На турецко́й лині́и».

ДУМА ПЯТА.

Не забаромъ по́сля смерти Свѣрговського

Козаки раду въ Чигринѣ собирали,

Усѣхъ сотникѣвъ и полковникѣвъ изкликали,

Гетманомъ *Богдана Ружного* наставляли.

То не вѣтеръ буйный по степахъ вые-завывае,
То не ханъ татарскій на Вкраину вѣйсько свое
насилае,

Щобъ воно Вкраину, рѣдну мати нашу, безневинно
плюдровало,

Жѣнокъ, да дѣтокъ, да добро наше въ полонъ брамо-
 забирало,
 Коней да овецъ, усю Божую скотину въ свои джере-
 ла заганяло,
 Козацьки холѣвы розбивало й розоряло:
 То голѣнный Богданко усѣхъ козакѣвъ у громаду
 созывае,
 Усѣхъ козакѣвъ, и служивыхъ, и простыхъ,
 И сусѣдѣвъ, и пѣдсусѣдкѣвъ, и хорунжихъ,
 И прочихъ иныхъ старшихъ,
 Усѣхъ хоробрыхъ сотникѣвъ и полковникѣвъ у купу
 зывае, скликае,
 До громады собирае,
 А самъ посерединѣ выхожае,
 Святымъ мѣстамъ три поклоны покладае,
 А на чотыри стороны по одному поклону,
 Да козакамъ одинъ поклонъ,
 Да ще сотникамъ да полковникамъ одинъ поклонъ;
 До Бога молитву читае,
 А до козакѣвъ до всѣен громады такъ промовляє:
 «То не вѣтеръ буйный по степахъ вые-завывае,
 «То не ханъ татарскій на Вкраину вѣйсько свое
 насылае,
 «Щобъ воно Вкраину, рѣдну мати нашу, плюн-
 дровало,
 «Жѣнокъ, да дѣтокъ, да добро наше въ полонъ
 брамо-забирало,

«Ковей да овець, усю Божую скотину въ свои джерела заганяло,

«Козацьки холѣвы розбивало й розоряло:

«То король Полци намъ и вамъ подарокъ высылае,

«Великій даръ даруе,

«Насъ и васъ шапуючи й поважаючи.

«Хоче вѣнъ, щобъ вы, братцѣ, хоробрѣи козаки товариши,

«За ёго, короля Полци, Бога молили,

«Да ёму, королю Полци, якъ Боговѣ, що живе високо на небѣ,

«По вѣрѣ й по правдѣ служили:

«Ляхѣвъ бы не били,

«А зъ ними якъ зъ рѣдними братами жили,

«На Москалѣвъ бы нападали,

«Татарѣвъ бы побивали й воёвали.

«А за сее вашому гетмановѣ,

«Голѣнному Богданковѣ,

«Да й вамъ зъ нимъ великій даръ даруе;

«А той великій подарокъ-даръ: булава золота,

«Да хоругва зъ срѣбла,

«Да бунчукъ зъ жеребця.

«Да ще той король Полци пише-приписуе:

««Хай, ка, твои козаки товариши служатъ мѣнѣ вѣрою й правдою,

««Якъ великому тому Боговѣ, що живе високо на небѣ.

««А якъ не будутъ служить мѣнѣ вѣрою й правдою,

«То я имъ тогда другій подарокъ подарую,
 «Хоробою ихъ порадую,
 «Хоробою тяжкою да важкою»».

А козаки тее зачували,
 До свого отамана промовляли;
 «Оце жъ намъ король Полщи великій подарокъ-
 даръ даруе,
 «А не послужимъ мы ёму вѣрою й правдою,
 «То й хоробою, бачъ, якоюсь насъ порадуе.
 «Якою жъ то хоробою?
 «Чи не слободою?
 «Да якъ бы вже отою хоробою, що слободою,
 «То всѣмъ намъ товаришамъ козакамъ
 «Иншихъ даровъ и не треба;
 «Служили бъ мы ёму, королю Полщи, по вѣрѣ й по
 правдѣ,
 «Якъ тому Богови, що живе високо на небѣ,
 «Ляховъ бы не били,
 «И зъ ними якъ зъ рѣдними братами жили,
 «На Москалѣвъ бы нападали,
 «Татарву бы воёвали,
 «И во вѣки вѣчныи
 «Не зломъ, а добромъ да молитвою
 «Свого пана великого,
 «Короля Полщи именитого,
 «Якъ батька шанували».

Оце казавши, да й замовчали.

Тогдѣ гетманъ голѣнный Богданко

До писара свого

Хомы Безродного

Да до курѣнныхъ прохаючи пѣдступае,

И одного й другого барзо вынытуе-сповѣдуе,

Те й друге такъ и такъ выкладуе,

Походъ пѣдъ Турка козакамъ обѣщуе

Да велику здобыченьку на походъ великому.

Такъ и такъ козаки громаду свою розкладали,

Велику пораду мали,

У походъ выступали:

Козаки Запорозькїи зъ кошовымъ своимъ Нечаемъ.

Чорнымъ моремъ пѣдъ татарськїй городъ Кефу
пѣдплывали,

Козаки гетманськїи зъ гетманомъ Богданкомъ

Румомъ туды жъ черезъ Перекопъ простовали,

Коло самой линїи Перекопськой татарську велику
орду розбивали,

Мовъ баба бѣряки, рубали,

Мовъ молотникъ у клунѣ цѣпомъ соломѣ, розме-
тали,

До города Кефы прибували,

Той городъ плюндровали,

Бѣдныхъ неволникѣвъ изъ неволїи вызволяли.

А якъ стали до Бакчисарая й Козлова козаки ся
зближати,

Стали ихъ послы одъ хана переймати,
 Гетмановъ до нѣгъ упадати,
 Купы червонцѣвъ передъ нимъ насыпати.
 То голѣнный Богданко й кошовый Нечай
 Жовтими чобѣтьми тѣ купы червонцѣвъ розгор-
 тали й розкидали,
 Козакамъ на тютюнъ оддавали,
 Сами примпрѣ зъ крымськимъ ханомъ пріймали,
 Весело додому зъ славою великою повертали,
 Мимо города Киїи проходили,
 На городъ ударили,
 Городъ до остатку руйновали,
 Усѣхъ Туркѣвъ и Ормянъ вистинали,
 Поминки гетмановъ Свѣрговскому справляли.

Да за того жъ короля Степана
 Ще разъ козаки за вѣру христїянську въ походъ
 выступали,
 Мимо самого Перекопа на Турка, черезъ Черке-
 ськую землю, простовали,
 Турка рубали й плюндровали,
 Добычу велику въ ёго одбивали,
 Да тутъ же й гетмана свого пѣдъ горою, пѣдъ
 густою рокитою знаходили,
 Глыбоку могилу копали,
 На могилѣ курганъ насыпали,
 Билъ кургана-могили коня турецького гетман-
 ського зоставляли,

Похоронъ гетмановъ Богданковъ правил-одира-
вляли.

Тутъ ёму й по вѣкъ лежати!
Добычу свою побравши, до дому вертались,
Боговъ молились,
Спасителю христились,
Добромъ дѣлились.

ДУМА ШЕСТА.

Не довго Богданко гетмановавъ,
Милосердному Богу душу отдавъ.
Тогдѣ козаки по ёму якъ по рѣдному батьковъ
сумовали,
Раду собирали,
Ивана Серпягу, що звався й *Пѣдковою*, гетманомъ
настановляли,
И заразъ зъ нимъ, сѣвши въ човны,
На Чорнее море заодно зъ Запорозцями выступали,
Далеко Чорнымъ моремъ гуляли,
На Турецьку землю простовали.

А по Чорному по глыбокому моречку,
Да по широкому да по далекому Дунаечку

Злая буря выхожае-выступае,
 Козакѡвъ до землѣ чуждой провожае,
 А изъ низу буйный вѣтеръ вѣе-повѣвае,
 А по Чорному моречку супротивна фля встаетъ,
 Да по Чорному морю вовкомъ-сѣроманцемъ лае й
 гукае.

Збиралися козаки товариши, всѣ хоробрыи Запо-
 розцѣ,
 Про ту ю бурю мѣрковати,
 Тихои погонѣ по-надъ синѣмъ моремъ-Дунаемъ
 пѡджидати.

А злая буря все бѡлѣе выступала
 Да й нѣ трошки по Чорному морю глыбокому,
 По Дунаечку далекому да широкому,
 Тая буря не внимала,
 А все злѣе громомъ по небу тарахтала,
 А блискава мѣжъ хмарами лыскала.

Оттогдѣ гетманъ Ивасенько Серпяга
 Козакѡвъ товаришѡвъ до себѣ пѡдзываетъ,
 До козакѡвъ товаришѡвъ такъ и такъ промовляетъ:
 «Ой вы, панове, рѡдныи мои братцѣ,
 «Хоробрыи мои товариши, козаки Запорозцѣ!
 «Слухомъ нѣколи не слухано
 «И видомъ нѣколи не видано,
 «Щобъ такая буря злая
 «На козакѡвъ такъ мѡцно выступала й уставала,

«Щобъ такимъ громомъ-блискавкою тарахтала й
лыскала,
«Да щобъ вы, панове товариши, ось такъ довго-
довгенько стояли,
«Тихои погоньки бия моря-Дуная пѣждали».

А козаки тее зачували
Да ѝ усъ замовчали.

«Коли жъ мы тои бусурманщины лякалися?
Каже знову гетманъ:
«Коли жъ таки мы вѣдъ неи де-небудъ ховалися?
«А теперечка не то бусурманщины, але й бури
злякалися,
«Тихои погоньки пѣдждаючи,
«Да на злую й лихую бурю жалуючи,
«Зо всѣмъ надѣрвалися».

А козаки тее зачували
Да й усь мовчки замовчали,
Барзо, барзо раховали,
Нічого не промовляли,
Одинъ на одного споглядали,
Въ походъ выступали.

Оце жъ идуть вони не день, не два, не три й не чотыри.

А злая буря лихая по Чорному моречку,

Да по далекому Дунаечку
 Барзо унімала,
 Да й супротивная филя въ свои домовины, въ
 ковбанюги забъгала,

Да тамъ и пропадала.
 А козаки Боговѣ молитвы посылали,
 По три поклоны покладали,
 Вѣдпочинье мали.

А потѣмъ всѣ козаки въ походъ выступали,
 Изъ своимъ хоробрымъ гетманомъ,
 Серпягою Іваномъ,
 Тяжко нехриста розбивали,
 Думали й гадали,
 Да й пѣдъ городомъ Керманомъ
 Изъ бусурманськимъ салтаномъ
 Примирие мали:
 У ёго всю худобу вѣднимали,
 Усѣхъ Татаръ-буряковъ розбивали,
 Тихою погодонькою,
 Зъ гарною добыченькою
 До дому привертали.

А на другій рѣкъ зъ тимъ же гетманомъ,
 Козаки въ Волощину ходили,
 Господаря волоського Петра въ Турецьку землю
 прогнали,
 А свого гетмана,

Серпягу Йвана

Господаремъ надъ Волохами настановили.
 Але Турокъ листы до короля до Степана засылавъ,
 Голову Серпяжину выдать прохавъ;
 А якъ не выдасть, то вѣйськомъ вдарити на Полщу
 стращавъ,
 Да й Волохамъ зъ Цариграда не ласкаво бунчу-
 комъ махавъ.

То Ляхи зъ Волохами великій страхъ собѣ мали,
 Пана Серпягу до города Львова на бенкетъ лестно
 закликали,

Виномъ да медомъ частовали,
 Голову ёму одрубали,
 До султана турецького посылали.
 А козаки, тѣло ёго взявши,
 У Каневъ привѣзши,
 Чесно поховали.

ДУМА СЕМА.

Отожъ скоро пронеслась чутка по Вкраинѣ,
 Що гетмана Серпягу Ляхи вже згубили:
 Заразъ козацтво зъ старшиною до Чигрина при-
 бувало,

Гетманомъ Якова Жаха, Серпягового друга, на-
становляло,
На Волохѣвъ выступало.

А Волохи того не ждуть не гадають,
Медъ-вино зъ Турками въ Букарестъ попивають.
Ажъ ось козаки пѣдъ муры городськїи прибувають,
Зъ гармать гукають,
Муры розбивають,
У городъ ухажаять,
Зъ самопалѣвъ густо повѣвають,
Усѣхъ Туркѣвъ и Волохѣвъ якъ пухъ розметають.
А потѣмъ самыхъ главныхъ пузанѣвъ, що выдали
на смерть Серпягу, половили,
Середъ мѣста повѣшали, надпись надъ ними при-
били:

«Оттакъ зрадцѣ и вѣроломцѣ пропадають,
«Що правды и одваги въ серцѣ не мають,
«Свого батька ради страху турецького погубляють».

А потѣмъ скарбы великїи въ Волощинѣ забирали,
До дому весело повертали.

Ой не вспѣли жъ козаченьки добро подѣлити,
Якъ надѣйшли суровыи одѣ короля Степана листы.
Ой не вспѣли жъ козаченьки на радощахъ погуляти,
Якъ ставъ король Степанъ Жаха на судъ за Воло-
хѣвъ звати.

Але Жахъ добре догадавсь,
У Каневськôмъ монастырѣ пôдъ чорною рясою
сховавсь,

Королевѣ въ руки добровольно не отдавсь;
Але вже сердега й одъ булавы гетманської од-
цуравсь,

Зъ свѣтомъ на вѣки попрощавсь,
Боговѣ единому служить почавъ,
Щобъ милосердный Бѣгъ грѣшную душу ёго въ
царство небесное принявъ.

Оттогда вже козаки раду собирали,
Нового собѣ гетмана зъ полковникѣвъ *Семена*
Скалозуба выбирали.

То гетманъ Скалозубъ, бажаючи дуже Турка за
Серпягу й Жаха покарати,
Зачавъ до обозу козакѣвъ великую силу стягати;
А потѣмъ сѣвши на запорозькіи чайки,
Днѣпромъ на Чорнее море до острова Тендрова
выплывавъ,

На островъ Тендровъ одпочинокъ мавъ,
Козакѣвъ пѣдъ города турецькѣи приморськѣи на
розглядины посылаѣтъ.

Отъ у той-то часъ, папове, изъ города зъ Трапе-
зонта выступала галера,

Трома цвѣтами процвѣтана-малёвана:

Ой первымъ цвѣтомъ процвѣтана—

Златосиніми киндяками побивана,

А другимъ цвѣтомъ процвѣтана—

Гарматами арештована,

Третімъ цвѣтомъ процвѣтана—

Турецькою бѣлою габою покровена.

Ой у тій галерѣ Алканъ-паша, трапезонське княжа,
гуляє.

Маєть собѣ избранного люду: сѣмсотъ Туркôвъ,
янычаръ штыреста

Да бѣдного неволника пôвчварта-ста,

Безъ старшины вôйськовои.

Первый старшій мѣжъ ними пробуваєть Кôшка
Самôйло, панъ кошовый,

Другій Марко Рудый, судья вôйськовый,

Третій Мейсій Грачъ,

Вôйсковый трубачъ,

Четвертый Ляхъ Бутурлакъ, клюшникъ галерській,

Сотникъ переяславській,

Недовѣрокъ христіянській,

Що бувъ три годы въ неволѣ,

Десять лѣтъ якъ ставъ по волѣ,

Потурчився, побусурманився

Для панства великого,

Для лакомства несчастного.

Отъ у тій-то галерѣ вони одъ пристані далекого
одѣжжали,

Чорнымъ моремъ далеко гуляли,

Противъ города Кефы великій да довгій одпочи-
нокъ мали.

Ой представиться жъ Алкану-пашъ сонъ дивенъ,
барзо дивенъ, на прочудо!

То Алканъ-паша

Трапезонське княжа,

На Туркôвъ-янычаръ, на бѣдныхъ неволникôвъ
поклпкае:

«Туркп, каже, Турки-янычаре и вы, бѣдныи не-
волники!

«Который бы могъ Турчинъ-янычаръ сей сонъ
одгадати,

«Могъ бы ёму три грады турецькіи даровати;

«А который бы могъ бѣдный неволникъ одгадати,

«Могъ бы ёму листы вызволѣнїи писати,

«Щобъ не мôгъ нїгде нї хто зачепати».

Сее Турки зачували,

Нїчого не сказали;

Бѣдныи неволники хочъ добре знали,

Собъ промовчали.

Тôлько обôзветься мѣжъ Туркôвъ Ляхъ Бутурлакъ,

Клюшникъ галерській, сотникъ переяславській,

Недовърокъ христїянскїй:

«Якъ же, каже, пашо, твої сонъ одгадати,

«Що ты не хочешъ намъ повѣдати»?

—«Такїй мѣнъ, небожата, сонъ приснився,

«Що бодай ніколи не явився!

«Видиться, моя галера цвѣтована-малёвана

«Стала вся ободрана, на пожаръ спускана;

«Видиться, мои Турки-янычаре стали всѣ въ пень
порубаны;

«А видиться, мои неволники, которыхъ були въ
неволѣ,

«То всѣ стали по волѣ;

«Видиться, мене отаманъ Кôшка на три части
розтявъ,

«У Чорнее море пометавъ».

То ляхъ Бутурлакъ тее зачуває,

Словами промовляє:

«Алканъ-пашо, трапезонське княжа,

«Молодее паня!

«Сей тобѣ сонъ не буде німало зачепати,

«Скажи тільки мѣнѣ лучче бѣдного неволника
доглядати,

«Зъ ряду до ряду сажати,

«По два, потри кайданы на руки й на ноги набивати,

«Зъ ряду до ряду сажати,

«Червоною таволги по два дубця брати,

«По шіяхъ затинати,

«Кровъ христіянську на землю проливати».

То якъ скоро тее Турки зачували,

Одъ пристані галеру ще далше одпускали.

Бѣдныи неволники до опачинъ руками пріймали,
 Щироглыбокои морської воды доставали.
 То якъ скоро тее зачували,
 Одъ пристані галеру ще далше одпускали,
 До города Козлова, до дѣвки Санджакѡвны на залѣты
 поспѣшали.

То дѣвка Санджакѡвна на встрѣчу вихожала,
 Алкана-пашу въ городъ Козловъ зо всѣмъ вѡйськомъ
 затыгала,

Алкана за бѣлу руку брала,
 У свѣтлицѣ-камяницѣ зазывала,
 За бѣлу скамью сажала,
 Дорогими напитками наповала,
 А вѡйско середъ рынку сажала,
 Медомъ-горѣлкою вгощала.

То Алканъ-паша,
 Трапезонське княжа,
 Не дуже дорогіи напитки вживае,
 Якъ до галеры двохъ Турчинѡвъ на пѡдслухи по-
 сылае,
 Щобъ не мѡгъ Бутурлакъ Кѡшку Самѡйла одмы-
 кати,
 Поручъ себе сажати.

Отъ, якъ тѣи два Турчина до галеры прибували,
 То Кѡшка Самѡйло, отаманъ запорозькій, словами
 промовляє:

«Ой Ляше Бутурлаче, брате старесенькій!

«Колись и ты бувъ у такої неволѣ, якъ мы теперя.

«Добро намъ учини,

«Хочъ насъ старшину одомкни.

«Нехай бы й мы въ городъ погуляли

«Панське вестълье знали».

А Ляхъ Бутурлакъ: «Ой Кòшко Самòйлу, отамане
запорозькій,

«Батьку козацькій!

«Добро вчини,

«Вѣру христiянську пѣдъ ноги пѣдтопчи,

«Хрестъ на собѣ поламни.

«А якъ будешъ вѣру христіянську пѣдъ ноти топ-
тати,

«Будешъ у нашого пана молодого за рѣдного брата
пробувати».

То Кôшка Самôйло тее зачувавъ,

До ёго промовлявъ:

«Ой Ляше Бутурлаче, недовѣрку христіянській!

«Бодай же ты того не дождавъ,

«Щобъ я вѣру христiянську пѳдъ ноги топтавъ!

«Хочъ буду до смерти бѣду да неволю пріймати,

«А бу́бу вѣру христіянську й славу козацьку по
вѣкѣ шанувати:

«Ваша вѣра погана,

«Земля проклята»!

Скоро Ляхъ Бутурлакъ тее зачуває,

Кôшку Самôйла въ щоку затинає:

«Ой, каже, Кôшко Самôйлу, отамане запорозькій!

«Будешъ ты мене въ вѣрѣ христіянськôй укоряти,

«Буду тебе паче всѣхъ неволикôвъ доглядати,

«Старыи й новыи кайданы направляти,

«Ланцюгами впоперекъ втрое буду брати»!

То якъ скоро тін два Турчина тее зачували,

До Алкана-паши прибували:

«Алканъ-пашо, трапезонське княжа!

«Безпечне гуляй:

«Доброго й вѣрного ключника маєшъ:

«Кôшку Самôйла въ щоку затинає,

«Въ турецьку вѣру ввертає».

То Алканъ-паша, трапезонське княжа, великую

радôсть мало,

Пополамъ дорогіи напѣтки роздѣляло:

Половину на галеру одсылало,

Половину зъ дѣвкою Сауджакôвною вживало.

Ставъ Алканъ-паша дорогіи напѣтки пити-пôдпи-

вати,

Стали умысли козацьку голову ключника розби-

вати:

«Господи! е въ мене що й спити и сходити,

«Тôлько нѣ зъ кимъ объ вѣрѣ христіянськôй по-

говорити»!

До Кôшки Самôйла прибуває,

Поручъ себе сажаетъ,

Дорогого напѣтка метаетъ,

По два, по три кубка въ руки наливае.

То Самôйло Кôшка по два, по три кубка въ руки
бравъ,

То въ рукава, то въ пазуху скрôзь третю хустку
додолу пускавъ.'

А Ляхъ Бутурлакъ по единому выпивавъ,

Да такъ напився,

Що зъ нôгъ звалився.

Тогдѣ Кôшка Самôйло Ляха Бутурлака на лôжку
якъ дитину спати клавъ,

Самъ восѣмдесять чотыри ключъ зъ-пôдъ голôвъ
виймавъ,

На пяти чолôвкъъ на ключу роздававъ:

«Козаки панове! добре майте,

«Одинъ одного одмыкайте,

«Але кайданôвъ изъ рукъ и зъ нôгъ не скидайте,

«Полуночної години дожидайте».

Тогдѣ козаки одинъ одного одмыкали,

Кайданôвъ изъ рукъ и зъ нôгъ не скидали,

Полуночної години дожидали.

А Кôшка Самôйло чогось одгадавъ,

За бѣдного неволника ланцюгами втрое себе при-
нявъ,

Полуночної години дожидавъ.

Стала полуночна година наступати,
 Ставъ Алканъ-паша зъ вѣйськомъ до галеры при-
 бувати.

То до галеры прибувавъ,
 Словами промовлявъ:
 «Вы, Турки-янычаре, помаленьку ячѣте,
 «Мого вѣрного ключника не збудѣте,
 «Сами жъ добре помѣжъ рядами прохожайте,
 «Всякого чоловѣка оглядайте,
 «Бо вѣнъ теперъ пѣдгулявъ,
 «Щобъ кому пѣльги не давъ».

То Турки-янычаре свѣчи въ руки брали,
 Помѣжъ рядами прохожали,
 Всякого чоловѣка оглядали.
 Бѣгъ помѣгъ, за замокъ руками не прѣймали:
 «Алканъ-пашо, безпечне почивай:
 «Доброго й вѣрного ключника маешъ:
 «Вѣнъ бѣдного неволника зъ ряду до ряду поса-
 жавъ,
 «По два, по три старыи кайданы й новыи по-
 справлявъ,
 «Кѣшку Самѣйла лапцюгами втрое принявъ».

Тогдѣ Турки-янычаре въ галеру вхожали,
 Безпечне спати полягали,
 А которыи хмельныи були, на сопѣ знемогали,
 Коло пристанѣ Козловськои спати полягали.

А Кôшка Самôйло полуночної години дождавъ,
 Самъ мѣжъ козакôвъ уставъ,
 Кайданы изъ рукъ и зъ нôгъ у Чорнее море по-
 скидавъ,

У галеру вхожае,
 Козакôвъ пробужае,
 Шаблû булатныи на выбôръ выбирае,
 До козакôвъ промовляє:
 «Вы, панове молодцъ, кайданами не стучѣте,
 «Ясыны не вчинѣте,
 «Нû которого Турчина въ галеръ не збудѣте».

То козаки добре зачували,
 Сами зъ себе кайданы скидали,
 У Чорнее море пометали,
 Нû одного Турчина не збудили.
 Тогдѣ Кôшка Самôйло до козакôвъ промовляє:
 «Вы, козаки молодцъ, добре, братія, майте,
 «Одъ города Козлова забѣгайте,
 «Турокъ-лынычаръ въ пень рубайте,
 «Которыхъ живцемъ у Чорнее море кидайте».

Тогдѣ козаки одъ города Козлова забѣгали,
 Турокъ-лынычаръ въ пень рубали,
 Которыхъ живцемъ у Чорнее море повкидали.
 А Кôшка Самôйло Алкана-пашу зъ лôжка взявъ,
 На три части розтявъ,
 У Чорнее море пометавъ,

До козакѣвъ промовлявъ:

«Вы, панове молодцѣ, добре дбайте,
«Всѣхъ у Чорнее море кидайте,
«Тѣлько Ляха Бутурлака не рубайте,
«Между вѣйськомъ для порядку за ярызу вѣйсько-
вого зоставляйте».

Тогдѣ козаки добре мали,
Всѣхъ Туркѣвъ у Чорнее море пометали,
Тѣлько Ляха Бутурлака не зрубали,
Между вѣйськомъ для порядку за ярызу вѣйсь-
кового зоставляли.

Тогдѣ галеру одъ пристані одпускали,
Сами Чорнымъ моремъ далеко гуляли.

Ажъ ось у недѣлю,
У полуденну годину,
Ляхъ Бутурлакъ одъ сна пробужае,
По галерѣ поглядае,
Що нѣ одного Турчина въ галерѣ немае.
Тогдѣ Ляхъ Бутурлакъ изъ лѣжка вставае,
До Кѣшки Самѣйла прибувае,
У ноги впадае:

«Ой Кѣшко Самѣйлу, отамане запорозькій,
«Батьку козацькій!

«Не будь же ты на мене,
«Якъ я бувъ на останцѣ вѣка мого на тебе!
«Бѣгъ тобѣ допомѣгъ непріятеля побѣдити,
«Да не вмѣтимешъ у землю христіянську входити.

Каже: «Вы, Турки-янычаре! помаленьку, братія,
ячѣте,

«Одѣ галеры одверните,
«Бо теперѣ вѣнъ пѣдгулявѣ, на впокоѣ спочивае,
«На похмѣлье знемогае,
«До васѣ не встане,
«Головы не зведе.

«Казавѣ: «Якѣ буду назадѣ гуляти,
««То не буду вашои милѣсти й по вѣкѣ забувати»»,

Тогдѣ Турки-янычаре одѣ галеры одвертали,
До города Цариграда убѣгали,
Изѣ дванадцати штукѣ гарматѣ грѣмали,
Яссу воздавали.

А козаки добре собѣ дбали,
Сѣмдесять гарматѣ собѣ арештовали,
Яссу воздавали,

На Лиманѣ-рѣку испадали,
Кѣ Днѣпру-славуть, и пизенько вклоняли:
«Хвалимѣ Тя, Господи, й благодаримѣ!
«Були тринадцять годѣ у неволѣ,
«А теперѣ чи не дасть намѣ Бѣгѣ хочѣ на часѣ
по волѣ»!

А у Тендровѣ островѣ Семенѣ Скалозубѣ зѣ вѣй-
ськомѣ на заставѣ стоявѣ,

Да на тую галеру поглядавѣ,
До козакѣвъ словами промовлявѣ:
«Козаки, панове молодцѣ!

«Що сія галера, чи блудить,
 «Чи свѣтомъ нудить,
 «Чи много люду королевського має,
 «Чи за великою добыччу ганяе?
 «То вы, панове, добре майте,
 «По двѣ штуки гарматъ набивайте,
 «Тую галеру зъ Грознои гарматы привѣтайте,
 «Гостиця ёй дайте.
 «Коли Турки-янычаре, то въ пень рубайте,
 «Коли жъ бѣдныи неволники, то помочи дайте».

Тогдѣ козаки промовляли:
 «Семене Скалозубе, гетмане запорозькій,
 «Батьку козацькій!
 «Сія галера не блудить,
 «Нї свѣтомъ нудить,
 «Нї много люду королевського має,
 «Нї за великою добыччу ганяе,
 «А, може, се бѣдный давній неволникъ изъ неволї
 втѣкае».

—«Але вы, братцї, каже гетманъ, вѣры не дой-
 майте,
 «Хочъ по двѣ гарматы набивайте,
 «Тую галеру зъ Грознои гарматы привѣтайте,
 «Гостинця ёй дайте.
 «Якъ Турки-янычаре, то въ пень рубайте,
 «А якъ же бѣдный неволникъ, то помочи дайте».

Тогдѣ козаки, якъ дѣти, не гараздѣ починали,
 По двѣ штуки гарматѣ набивали,
 Тую галеру зѣ Грозной гарматы привѣтали,
 Три доски въ суднѣ выбивали,
 Воды днѣпровської напускали.

Тогдѣ Кôшка Самôйло, отаманѣ запорозькій, самѣ
 на чердакѣ выступавѣ,
 Червоныи хресчатыи давнѣ корогвы зѣ кишенѣ
 вынимавѣ,

Розпустивѣ, до воды похиливѣ,

Самѣ низенько вклонивѣ:

«Козаки, панове молодцѣ!

«Сія галера не блудить,

«Нѣ свѣтомѣ нудить,

«Нѣ много люду королевського мае,

«Нѣ за великою добыччу ганяе,

«Се есть бѣдный давнѣ неволникѣ Кôшка Самôйло
 зѣ неволѣ втѣкае!

«Були тринадцять годѣ у неволѣ,

«Теперь чи не дасть Бôгѣ хочѣ на часѣ по волѣ»!

То козаки въ каюки скакали,

Тую галеру за малѣванѣ облавки брали,

Да на пристанѣ стягали,

Одѣ дуба до дуба на Семена Скалозуба паѣвали,

Тую галеру на пристанѣ стягали.

Тогдѣ златосинѣи киндяки—

На козаки,

Златоглавы—
 На отаманы,
 Турецьку бѣлую габу—на козаки на бѣляки,
 А галеру на пожаръ спускали,
 А срѣбло-злато на три части паёвали:
 Первую часть брали,
 На церкви накладали:
 На святого Межигорського Спаса,
 На Трехтомировській манастирь,
 На святую Съчовую Покрову давали,
 Котори давнѣмъ козацькимъ скарбомъ будовали,
 Щобъ за ихъ встаючи й лягаючи милосердного
 Бога благали;
 А другую часть помѣжъ собою паёвали,
 А третю часть брали,
 Очертами сѣдали,
 Пили да гуляли,
 Изъ семипядныхъ пищалей грѣмали,
 Кôшку Самôйла по волѣ поздравляли:
 «Здоровъ, кажутъ, здоровъ, Кôшко Самôйлу, ота-
 мане запорозькій!
 «Не загинувъ еси въ неволѣ,
 «Не загинешъ зъ нами козаками по волѣ»!

ДУМА ВОСЬМА.

Рады були козаки, що Кôшку Самôйла знову мѣжъ
собою мали,

Але скоро ихъ друга недоля постигала:
Сила велика Туркôвъ на моръ на ихъ коло города
Керчи напала,
Кругомъ кораблями да галерами ихъ човны об-
гортала,

Козакôвъ розбивала,
Которыхъ у Чорному моръ потопила,
Которыхъ живцемъ у неволю зъ самимъ гетма-
номъ Скалозубомъ забрала.
Отогдѣ-то козаки на бѣсурманськôй землѣ про-
падали,

Тяжко, тяжело жалковали,
Плачучи гôрко, своєю рôдну Вкраину споминали.
Тогдѣ далася бѣдному неволнику тяжкая неволя
добре знати:

Кайданы руки й ноги позъѣдали,
Сырая сыриця до жовтои костѣ тѣло козацьке
проѣдала.

То бѣдныи неволники на кровъ, на тѣло погля-
дали,

Объ вѣрѣ христіянськѣй гадали,
Землю Турецкую,
Вѣру бѣсурманскую
Проклинали:

«Ты, земле Турецкая,
«Ты, вѣро бѣсурманская!

«Ты еси напольнена сребромъ, златомъ и дорогими
напитками,

«Тѣлько що бѣднему неволнику на свѣтъ невѣлно,

«Що бѣдныи неволники въ тобѣ пробувають,

«Празника Рождества, нѣ Воскресенія не знаютъ,

«Усе въ неволѣ проклятѣй,

«На каторзѣ турецкѣй

«На Чорномъ морѣ пробувають,

«Землю Турецкую,

«Вѣру бѣсурманскую,

«Проклинають:

«Ты, земле Турецка,

«Ты, вѣро бѣсурманська,

«Ты, розлуко христіянська!

«Уже бо ты розлучила не единого за сѣмъ лѣтъ
войною

«Мужа зъ жоною,

«Брата зъ сестрою,

«Дѣтокъ маленькихъ зъ отцемъ и маткою!»

Ой поклоняється жъ бѣдний неволникъ изъ землѣ
Турецької,

Изъ вѣры бѣсурманської,
У города христіянської
До отця до матусі.

Ой не може жъ вѣнъ имъ самъ поклонитися,
Тільки поклоняється голубонькомъ сивенькимъ:

«Ой ты, голубонько сивецькій!

«Ты високо лѣтаєшь,

«Ты далеко буваєшь.

«Полени ты въ города христіянської

«До отця мого до матусі,

«Сядь-пади,

«На подвѣрѣи отцевськомъ жалѣбненько загуди,

«Объ моѣй пригодѣ козацької припомняни:

«Нехай отець и матуся мою приходу козацьку
знають,

«Статки-маєтки збувають,

«Великіи скарби собирають,

«Головоньку козацькую зъ тяжкою неволіъ выз-
воляють;

«Бо якъ стане Чорне море согрѣвати,

«То не знатиме отець-мати,

«У которѣй каторзѣ шукати:

«Чи въ пристаніъ Козловськѣй, чи въ городѣ Цари-
градѣ на базарѣ.

«Будуть ушкалы Турки-янычаре набѣгати,

«За Червоне море, у Орабську землю, запродавати,

«Будуть срѣбло-злато не лѣчачи,
 «Сукна дорогіи не мѣрячи
     «За ихъ брати.
 «Ой вызволь, Боже, бѣдного неволника на свято-
                                 руській берегъ,
     «На край веселый,
 «Мѣжъ народъ хрищенный!»!

ДУМА ДЕВЯТА.

Ой у нашой у славной Вкраинѣ
 Бували колись престрашныи злыгоднѣ, бездоленѣ
   годины,
 Бували й моры, й войськови чвары.
 Нѣхто Вкраинцѣвъ не рятсавъ,
 Нѣхто за ихъ Боговъ молитовъ не посылавъ,
 Тѣлько святой Богъ нашихъ не забувавъ,
 На велики зусилья, на вѣдповѣдя державъ,
     Тѣлько Богъ святой знавъ,
     Що вѣнъ думавъ, гадавъ, замышлявъ,
 Якъ невзгодины на Украинську землю посылавъ.

 Ой то жъ була найгѣршая, найстрашнѣйша чвара,
     Що зъ Ляхами да за вѣру православну стала.

Задумали нечестивыи Ляхи церкву православну
руйновати,

Унїю на Вкраину впроважати,

Благочестіє скореняти,

Народъ христїянській у вѣру кателицьку ввертати.

Але наши на те не приставали,

Мечемъ свою предковѣчну вѣру одъ Ляхѡвъ и
ксѣнзѡвъ обороняли.

Тогдѣ окаянины Ляхи гетмана нашого Косѣнського
пѡймали,

У каменный стовбъ замуrowали,

А на Вкраину жолнѣрѡвъ наслали,

По церквахъ зъ голыми шаблями порозставляли,

Щобъ вони гвалтомъ народъ христїянській

Молитись по лядськи примушали;

Попѡвъ нашихъ православныхъ изъ олтаря про-
ганяли,

Пѡдсмыканыхъ ксѣнзѡвъ на ихъ мѣста у престола
поставляли.

Оттакъ Ляхи надъ святою вѣрою глумились,

Бога не страшились,

Людей не стыдились!

А тимъ часомъ велено жолнѣрству въ города украин-
ській вступати,

Выбрать нового гетмана не давати,

Народъ силою въ кателицтво повертати.

Але наши у городъ въ Чигринъ раду собирали,

Думали й гадали,
 Довго, довго раховали,
 На гетманство *Павла Паливайка*, хороброго лыцаря,
 обирали,
 Богу помолились,
 Изъ Ляхами битися безустанне за святую вѣру
 зговорились.

Ой не день и не два Ляхи Вкраину плюндروвали,
 Нї на часиночку одпочиння не мали,
 Коней навзаходахъ день и нѣчь держали,
 До гетмана Паливайка дорогу верстали.
 А гетманъ хоробрый Паливайко, що вѣнь думае-
 гадае,
 Що вѣнь за долю товаришѣвъ своихъ замышляе?
 Тѣлько Богъ святой знае,
 Що ёму на помочъ помагае.

Изъ-за горы хмара выступае,
 Выступае, вихожае,
 До Чигрина громомъ выгрѣмляе,
 На Украинську землю блискавицею лыскае.
 То Поляки черезъ три рѣки три переходы мали
 Да й бля третѣго переходу станомъ стали,
 Пустили коней на попасанье,
 Сами собѣ дали на три години одпочиванье.
 А що гетманъ Пализайко думае-гадае?
 Що вѣнь на незгоду Ляховъ замышляе?

Тôлько Богъ тее святой знае,
Що ёму на помочъ помагае.

То не хмары по небу громомъ святымъ вы-
грѣмляютъ,

То не святыхъ вони до Бога провожаютъ:

То Ляхи въ бубны вдаряють,

У свистѣлки да въ трубы выгравають,

Усе вôйсько свое до купы въ громаду скликають,

Щобъ ишли всѣ до громады на послуханье,

Слухати гетмана Жолковського оповѣданье.

Отто й пришли, усѣ рядомъ стали,

Усѣ рядомъ стали да й замовчали,

Гетманську оповѣдь слухати зачали,

А послухавши, коней сѣдлали,

Черезъ Бѣлу рѣчку переходъ великій мали,

Мосты мостили,

Греблѣ гатили,

Кôмля забивали,

Горзину да дряницю клали,

Черезъ Бѣлу рѣчку переходъ великій мали.

А перейшовши огороды да шанцѣ робили,

У въ окрѣпъ гарматы становили,

А передъ гарматами три хресты вколотили:

А що первый хрестъ, то Сомино висить,

Сомино висить, барзо голосить.

А що другій хрестъ, то Богунъ висить,

Богунъ висить, шаблюкою лопотить.

А що третій хрестъ, то порожній стоить,
 Усѣхъ иншихъ козакѣвъ до себе пѣдждае,
 Козакѣвъ пѣдждае, козакѣвъ оглядае:

Хто первый пѣдѣйде,
 Того гармата вбѣе;
 Хто другій добѣжить,
 Того самопалъ цапне,
 Хто третій пѣдскочить,
 Той христиться буде,

Христиться буде й молитися стане:
 Що хрестъ зъ осоки, то ёго надбане.

А козаки глядѣли, у вѣчи вбачали,
 Промѣжъ себе бурковали-раховали,
 Три корогвы на забаченье Ляхамъ становили,
 На корогвахъ уговоръ-рядну писали:
 «Вѣрному православному христіянству миромъ
 миръ,
 «А Ляхамъ-ворогамъ пекелиный пиръ!
 «Въ кого хрестъ, на того й хрестъ»!

Отсе жъ и пѣшли Ляхи
 На чотыри шляхи,
 А козаки Ляхѣвъ на всѣ стороны по всѣмъ хре-
 стамъ колотили.

Ляхи опрощення просили, да не допросились:
 Не такѣвськи козаки, щобъ опрощенье дали,
 Не такѣвськи жъ и Ляхи, щобъ напасть забули.

Ой не забули своєю пригоди проклятих Ляхи,
не забули,

Вони все тее козакамъ спомянули,
Якъ козакѣвъ пѣдъ кормыгу свою лядськую знову
пѣдвернули.

А теперъ побачивши, що зъ козаками худа справа
воѣватись,

Стали на хитрощѣ пѣдѣйматись:
Нѣбы-то примирѣе зъ гетманомъ Наливайкомъ
брали,

Хрестъ цѣлогали,
Покинути всяку вражду на Евангилїї присягали.
Але незабаромъ знову свою присягу поламали,
Гетмана Наливайка да полковника Лободу,
Да сотника да судью
До Варшавы лестно зазывали,
У темницю похапали,
А на другїй день у мѣдного быка посадили,
Огню ёму пѣдъ черевомъ розложили,
Да й усѣхъ тихъ трохъ мученикѣвъ у тѣмъ быку
попалили.

Оттогдѣ-то Вкраїна дуже засумовала,
Що найкрасчихъ своихъ лицарей, Наливайка й
Лободу, втеряла,
Що защитники вѣры й волѣ такою смертю по-
страдали,
Якою одъ початку свѣту люде не вмирали.

Оітогдѣ-то вже Вкраина сумовала,
За сироту себе мала,
На Бога единого всю надію поклала.
А бандурники да кобзарѣ пѣснї тогдѣ, на втѣху
й на жалѣ людямъ,
Про гетмана Наливайка прокладали,
Великіи дѣла єго выхваляли,
Люту смерть єго оплакали,
Людямъ у серце вѣчну вражду на Полякѣвъ
клали:

«Ой у городъ Могилевъ дымомъ потягнуло,
«Якъ те вѣйсько Запорозьке зъ гармать да ревнуло.

«Ой у городъ Могилевъ да сталося пусто,
«Якъ повѣяли козаки зъ самопалѡвъ густо.

«Ой у городъ Могилевъ орлы да гадюки,
«Лядськимъ тѣломъ годуются, лядську тѣлу ра-
дуются.

«Ой у городъ Могилевъ що пнѣ да колоды:
«Прилучилося, бачъ, лихо лядськѣй породѣ.

«Не такое ище бѣ лихо, якъ тая позорз,
«Що ходить по бѣлу свѣту зѣ двора да до двора.

«Не такъ тая позора, якъ козакамъ порада,
«Що Кравчину * шануючи, Ляхамъ далась зрада,

«Далась Ляхамъ зрада изъ самого рапа
«Одъ гетмана Наливайка, шановного паца».

Друга пѣсня про Наливайка.

«Славна стала та Кравчина, якъ на Полщу стала,
«Вовкулакамъ кателикамъ мстючи зраду дала,

«Тую зраду, тую зраду, що въ мурѣ въ темницѣ,
«Зъ Наливайка позычала, якъ зъ бѣдной вдовицѣ.

«Вдовинъ сыну, вдовинъ сыну! е ще въ тебе браття,
«А въ братѣвъ твоихъ козакѣвъ багацько завзяття.

«Зходилися всѣ козаки, раду положили,
«Да на радѣ на Полякѣвъ походъ присудили.

* Батько гетмана Наливайка бувъ, кажуть, кравецъ; зъ тої причини Ляхи дражнили й самого Наливайка *кравцемъ*, а козакѣвъ *кравчиною*; але козаки, на злость Ляхамъ, стали й сами себе звати *Кравчиною* и зробили зъ того слова шановне собѣ прѣзвище.

«Розходилися козаки изъ тоеи рады,
«Выбирали зъ-пôдъ камѣньêвъ великіи клады,

«Клады продавали, самопалы куповали,
«Куповали самопалы, въ походъ выступали.

«А попереду всѣхъ Голый соколомъ лѣтае,
«На конику вороному жахомъ выгравае.

«Привертали козиченьки порану до Случи
«Да зъ гарматы густовали, кателикôвъ звучи.

«А Ляхи й почули, у въ одвѣтъ ревнули.
«Бодай же имъ тяжко-важко, що вони ревнули!

«Що вони ревнули, бѣду провѣщали,
«А козаки гайдамаки думали й гадали,

«Думали й гадали, думали й гадали,
«Тяжко-важко за гетманомъ своимъ сумовали.

«А въ Варшавѣ да на радѣ да судьи судили
«Да спалити Паливайка въ волю присудили.

«Присудили Паливайка да Ляхи спалити,
«Присудили козаченьки Ляхамъ вôдомстити».

Пісня про Лободу.

«Ой въ городъ въ Батуринъ дзвони задзвонили,
«Ой то жъ наши козаченьки у радъ радили.

«Ой у радъ да радили, якъ на Полщу стати,
«Да на радъ присудили Вкраину еднати.

«Отъ и вийшли козаченьки. Хочъ тысяча й двѣстъ,
«Да багацько да за ними зведеться корыстѹ.

«Панъ Сулима, панъ Сулима козакѡвъ збирає,
«Дай усѣмъ тимъ козаченькамъ вѡнъ такъ промовляє:

««Товариши, рѡдны братья, чинѣть мою волю:
««Що намъ треба вѡдплатити Вкраинську недолю.

««Хочъ насъ, паны Запорозцѹ, и тысяча й двѣстъ,
««Да багацько да за нами зведеться корыстѹ.

««Ой багацько да корысти зведеться за нами,
««Коли хочете побитися бучно изъ Ляхами».

«Якъ на тее обѡзветься Лободѡвській чура,
«До козакѡвъ уклоняє, оттакъ промовляє:

«Ой панове отаманы, добре себе майте,
«Що за мого пана Йвана Ляхамъ вѣдомщайте.

«Ой мѡй пане, пане Йване! десь-то ты зобгався,
«Що на Ляхѡвъ ставъ навперше да й не сподѣвався.

«Ой мѡй пане, пане Йване, Наливайкѡвъ друже!
«Що задавъ зъ нимъ зраду Ляхамъ, задавъ да й
байду же!

«Ой мѡй пане, пане Йване, десь-то ты сподѣвся,
«Що у муръ у темницъ Ляхамъ знадобився.

«Ой панове отаманы, пана Йвана спомняйте
«Да за мого пана Йвана Ляхамъ вѣдомствте.

«Коли хочете Вкраину до себе еднати,
«То вамъ треба пана Йвана добромъ поминати.

«Якъ Вкраину тїи Ляхи до себе еднали,
«Тогдѣ наши зъ паномъ Йваномъ Ляхѡвъ воївали.

«Ой и Ляхѡвъ воївали, якъ по Бугу стали,
«Да гетмана Потоцького двѡйчи заганяли.

«Ой и Ляхѡвъ воївали, якъ по Пруту стали,
«Того було, що й Цоцору добре плюндровали.

«Добре було, добре було, да сталася зрада,
«Що забито пана Йвана у недѣлю зрана».

ДУМА ДЕСЯТА.

Потративши Наливайка й свояка ёго Лободу,
 Ляхи зовсѣмъ уже Вкраину опановали,
 Жолнѣрство свое по всѣхъ замкахъ становили,
 Людей мордовали,
 У лядську вѣру ввертали,
 Що хотя робили.

А ксѣндзы лядськіи одъ села до села не кôньми,
 а на людяхъ розѣжжали,
 Въ церквахъ святыи антимины да требники пра-
 вославныи палили,

Пакости несказанныи чинили.

А потôмъ усѣ церкви православныи на одкупъ
 жидамъ поодавали.

Жидаи ключѣ одъ церковь и верѣвки одъ дзвонôвъ
 до себе въ корчму одыбрали,
 За велику плату христіянамъ править Божу службу
 позволяли,

Зъ людей и зъ святой вѣры христіяньскои кеп-
 ковали,

Гойською ёѣ называли.

Оттакее Ляхи на Вкраинѣ на свое лихо обезумѣвши
выробляли!

И вже тогдѣ невôльно було нѣкому зъ правосла-
внихъ жадного уряду держати:

Усѣхъ панôвъ нашихъ кателицтво изъ уряду вы-
тискало-выганяло,

А тôлько тихъ, що ,поробились кателиками, не
займало.

Отъ у тую-то гôркую годину
Багацько душъ христiянськихъ марне себе по-
губило:

Ради благъ мiра сего,
Багацько зъ нашихъ панôвъ у кателицтво по-
оберталось,

Своихъ землякôвъ одцуралось,
Надъ ними жъ разомъ изъ Ляхами наглумлялось.
И вже тогдѣ хто бувъ Решето, то ставъ Решетин-
ськiй;

Хто бувъ Чапля, або Проскура, або Лопата,
То вже стали—Чаплицькiй, Проскуринськiй, Ло-
патинськiй.

И вже тогдѣ тыи одступники
Разомъ зъ вѣрою й рôдну мову свою голосну вкраин-
ську занежали,

Попольски цвенькати стали,
Свою жъ рôдну мову мужицько узывали,
Тую гарну, поважну мову мужицькою узывали,

Кото́рою й князь Влади́миръ говори́въ,
Якъ вѣрою христіянською всю Вкраину просвѣтивъ!

У ту́ю го́ркую годину
Усе во́йсько козацьке по Вкраинѣ, якъ овечки
безъ пастуха, ватагами блукало,
Само объ собѣ не знало.

Де-якіи на Запорожже повбирались,
А котормъ жалъ було покинути домѡвки,
Тии, стиснувши серце, дома зоставались,
Богови молились,
Спасителю христились,
Луччою години сподѣвались.

А тимъ часомъ Орда на пограничче въ Украину
набѣгала,
Козацькіи двори й холѣвы розбивала й розоряла,
Народъ въ немилосердную неволю брала,
Коні, воли й овечки въ свои аулы заганяла,
Тѡлько свиней не займала.

Отогдѣ-то вже козацтво мовъ бы одъ сна трохи
зтрепенулось,
Объ своѣй несчастно́й долѣ схаменулось:
До Запорозцѣвъ на Сѣчъ прибували,
Разомъ зъ ними розумного воина *Петра Сагайдач-*
ного гетманомъ обирали,
Въ походъ на Татарву моремъ выступали,
До Крыму зъ моря привертали,
Городъ Кефу зплюндровали,

Бѣдныхъ неволникѣвъ изъ неволѣ вызволяли.
 А потѣмъ и пѣдъ городъ Козловъ пѣдступили,
 Кругомъ ѣго вѣйськомъ обгорнули,
 Зъ гармать ревнули,
 Дымомъ мушкетнымъ ѣго муры окурили,
 Великѣй страхъ Татарвѣ причинили.
 То проклята Татарва изъ города изъ Козлова зъ
 бѣлымъ завиваломъ выступае,
 Миръ возвѣщае,
 Великѣй окупъ за городъ козакамъ поступае,
 Усѣхъ неволникѣвъ, що забрала въ Украинѣ, вы-
 пускае.

Тогдѣ козаки, здобычъ забравши,
 Въ човны постѣдавши,
 До дому въ великѣй славѣ повертали,
 Тихъ бѣдныхъ неволникѣвъ по городахъ христѣян-
 ськихъ роспускали,
 Дѣтей батькамъ,
 Братѣвъ сестрамъ,
 Чоловѣкѣвъ жѣнкамъ
 Вертали,
 Що вже ихъ якъ мертвыхъ оплакали.

Оттогдѣ-то окаянные Ляхи, бачачи велику ко-
 зацьку силу й славу,
 По всѣй Украинѣ стрепенулись,
 До Полщи втѣкати, якъ одъ вовка поросята, суну-
 лись.

А жида за ними слѣдомъ спѣшили,
 Ажъ свои вонючіи ярмулки й патынки погубили.
 А король польскій Жигмунтъ и собѣ схаменувся,
 На престолѣ сидячи здригнувся:
 «Гей, каже, панове сенаторы! годъ вамъ Украину
 бунтовати!

«Треба, бачу, козаковъ ласкою гамовати,
 «Ато будемо мы одъ нихъ за Вислу втѣкати»!

И заразъ листы до гетмана Петра Сагайдачного
 засылає,
 Гетманомъ ёго на всю Вкраину подтверждає,
 Подарки великіи дарує,
 Булаву золоту, хоруговъ червону хрещатую,
 золотый бунчукъ присылає,
 Такъ и сякъ козацьке ёго серце гамує.

Тогдѣ гетманъ Сагайдачный по Вкраинѣ,
 Якъ Божа бжолла по стѣлнику медовому, похожає,
 Усе поправляє,
 Усякій ущербъ наповняє,
 Церквы святыи будує-обновляє,
 Священникѣвъ православныхъ знову до парохій
 пристає,
 А въ Кієвѣ преславный Братскій монастырь збудо-
 вавъ,
 Великіи вклады ёму даровавъ,
 Срѣбломъ да златомъ украшавъ,

Великіи будинки при монастирѣ для школы-Ака-
 деміи муровавъ,
 Великимъ коштомъ тую школу содержавъ,
 Розумною головою такъ раховавъ,
 Щобъ зъ тои школы свѣтъ премудрости на всю
 Руськую землю просіавъ,
 Народові въ темнотѣ розуму загинути не давъ.

Ой добре-добре козаки за гетмана Сагайдачного
 на Вкраинѣ проживали,
 Не разъ и не два Туркôвъ-Татаръ розбивали,
 Да й Ляхôвъ-ворогôвъ у тревозѣ держали.
 Але шкода, що Господь чоловікові недовгій вѣкъ
 давъ!

Гетманъ Петро Сагайдачный до конца дней своихъ
 дохожавъ,
 Милосердному Богу праведную душу въ Братствѣ
 оддавъ,
 Україну, якъ малу дитину, сиротою зоставлявъ.
 Тогдѣ Ляхи знову жолнѣрôвъ своихъ на Україну
 виправляли,
 Замки одинъ за однимъ забирали,
 Зновъ у лядську вѣру народъ увертати починали,
 Не то козакамъ зобратись у раду не допускали,
 Але й двохъ и трохъ, що зôйдуться на улицѣ, за-
 разъ розганяли.
 Отакее лихо Ляхи на Вкраинѣ виробляли!

Ще гѳрше якъ до Сагайдачного Вкраина тогдѣ
 бѣдовала,
 Тяжку наругу одъ Ляхѳвъ и жидѳвъ вѣра христїян-
 ська прїймала,
 Проклята жидова церкви Божї на орендѣ держала,
 Горѣлку въ церквахъ, якъ у шинку, продавала,
 Сама проскуры скверними своїми руками пекла,
 Велику плату за нихъ назначала,
 Сама паски къ Воскресенїю продавала,
 Жидѳвською рукою значокъ на нихъ клала.
 Отаку-то наругу вѣра христїянська одъ Ляхѳвъ
 и жидѳвъ прїймала!

ДУМА ОДИНАДЦЯТ А.

Огъ же ще разъ козаки раду собирали,
 Гетманомъ *Тараса Трясила* настановляли.
 То гетманъ Тарасъ Трясило зъ козаками пѳдъ Пере-
 яславъ прибувавъ,
 Надъ рѣчками Трубежемъ да Альтою станомъ ставъ,
 Ляхѳвъ до себе въ гостї пѳдживавъ.
 То не чорнї хмары наступають,
 Громомъ гудуть,

Дощъ и градъ на поля несуть,
 Блискавицями блискають:
 То Поляки на три шляхи свое вѣйсько раздѣляли,
 Пришли, передъ козаками станомъ стали,
 Зъ гармать на козакѣвъ грѣмали,
 Конницею й пѣхотою на козацкѣй таборъ напирали,
 Але ничего не вскурали;
 Бо козаки,
 Якъ степови быки,
 Що противъ тѣчки вовкѣвъ тѣлько роги свои на-
 ставляють,
 Сами жъ нѣ назадъ, нѣ напередъ не поступають,
 Двойчатыми ратицями землю роздырають,
 Тяжко ревуть, вовкамъ великого страху завдавають:
 Такъ и вони пѣдъ гарматами лядскими якъ уко-
 пани стояли,
 Нѣ назадъ, нѣ напередъ не поступали,
 Тѣлько разъ-поразъ свои гарматы набивали,
 На Ляхѣвъ и часто й тяжело грѣмали,
 Зъ самопалѣвъ густо повѣвали,
 Нѣчого не промовляли.
 То Ляхи, якъ собаки пѣдогнувши хвѣстъ, до своего
 обозу уступали,
 По уши себе валами обкопали,
 Ще бѣльшихъ потугъ до себе пѣджидали.
 А козаки на велики потуги лядски не вважають,
 На Бога милосердного свою надѣю покладають,
 Счасливои годины дожидають.

А якъ стали Ляхи своѣй празникъ *Паньске Тѣло*
празновати,

Зъ гармать грѣмать,

У сурмы выгравати,

Потѣшныи огнѣ въ стану пускати:

Тогдѣ стали козаки собѣ раховати,

Якъ бы Ляхамъ славы козацькою доказати.

Мовчки сидять, сами собѣ думаютъ-гадають,

Дивляться, якъ въ ляцькомъ стану ракеты пѣдъ
небеса лѣтають,

Искрами все поле обсыпають,

Якъ пьяныи Ляхи краковяка спѣвають,

Якъ трубы да свистѣлки выграваютъ,

Сами собѣ думаютъ-гадають,

Нѣчого не промовляютъ,

Полуночної години дожидаютъ.

А о пѣвночи звелѣвъ гетманъ Тарасъ кѣннымъ
полкамъ тихо зъ табору рушати,

Ляхѣвъ кругомъ обгортати,

Зоры дожидати.

А якъ стала Божа зоря на небѣ займатись,

Небо й землю роскрашати,

Сывыи туманы до куцы згортати,

Пташокъ, звѣрятъ звеселяти:

Тогдѣ стала чорна хмара на Полякѣвъ пѣдѣйматись:

Уся пѣхота козацькая зъ табору рушала,

Мовчки пѣдъ самыи шанцѣмъ лядськи пѣдступала,

Тихо хресты покладала,

Мовчки Бога на помочъ призывала,
 На шанці одними списами да шаблями вдаряла,
 Сонну сторожу побивала,
 У самый таборъ уступала,
 Пушки лядськи опановала,
 На ляхѡвъ обертала,
 Велику тревогу пѡдѡймала,
 Ляхами якъ грушами землю всыпала.
 Оттогдѣ-то пьяныи Ляхи, не продравши очей, зъ
 табору якъ свинота сунулись,
 Да вже тогдѣ схаменулись,
 Якъ на кѡнныи полки козацькіи наткнулись.
 А козаки ихъ якъ буряки рубали,
 Якъ полову по всѣму полю розметали,
 У Трубежу й у Алть велики ихъ тысячи потопили,
 Трупомъ лядськимъ рѣчки погатили.
 Добре Ляхѡвъ проучили!

Про те дѣло ще й досі старі люди знають,
 Ту нѡчъ *Тарасовою Пѡчи* называють.

Оттогдѣ-то вже козаки Боговѣ велику дяку посы-
 лали,
 У лядській таборъ якъ одна семья вхожали,
 Очертами сѣдали,
 Пили да гуляли.
 А Ляхи зъ жидами зо всіеи Вкраины якъ собаки
 втѣкали.

Ой не довго жь гетманъ Тарасъ на Вкраинѣ по-
 пановавъ,
 Скоро ёго Господь у царство небесне одозвавъ.
 Тогдѣ козаки гетманомъ *Павлюка* настановили,
 Вѣру христіянську одъ Полякѣвъ боронили.
 Але Ляхи всѣми потугами на козакѣвъ пѣдъ Ку-
 мейками напали,
 Таборъ у нихъ одбивали,
 Козакѣвъ ажъ до Боровицѣ гнали.
 А якъ убачили, що Боровицѣ имъ не достати,
 Тогдѣ стали на примирѣ ставати,
 Хрестъ цѣловати,
 Що не будуть зъ козаками воѣвати.
 Ой не вмѣли жь козаченьки Ляхамъ одвѣчати:
 Не треба було Ляхамъ вѣры няти,
 Не треба було зъ Боровицѣ выступати,
 Бо у Ляха нема въ серцѣ правды.
 Ляхи заразъ присягу зламали,
 По дорогамъ нашихъ малыи купы доганяли,
 Шаблѣ, мушкегы, списы однимали,
 Самихъ изъ кунтушей, изъ жупанѣвъ обѣдрали,
 Безъ чупринъ и безъ усѣвъ додому одпускали.
 А старшину изъ гетманомъ Павлюгою похапали,
 У Варшаву одѣслали,
 Живымъ кожу зъ голѣвъ поздирали,
 Половою понабивали,
 По городахъ украинськихъ розсылали,
 Народъ застрашали.

Ой окипѣло жъ кровью не одно козацькее серце
тогдѣ на Вкраинѣ,

Терплючи таку пригону на своѣй родинѣ.

Але притихли козаки, устѣ мовчки замовчали,

Тѣлько знай своихъ нашійникѣвъ проклинали,

Луччою години дожидали,

Одну думку на умѣ собѣ мали,

Зѣ нею лягали й уставали,

Якѣ любу дитину, коло самого серденька ѣе дер-
жали:

«Ой дождетесь, Ляшки, вы за сее платы,

«Будете знать, якѣ у козакѣвъ волю одимати,

«Батькѣвщину у нихъ одбирати,

«Да своимъ панамъ пузанамъ отдавати!

«Дармо, що насъ у мужики обернули,

«Абы наши козацькѣи души въ тѣлѣ не заснули!

«Перекуемъ косы, серпы й лемешы

«На гострыи шаблѣ, на блискучѣи списы.

«Будете вы, проклятыи нашійники, въ болотахъ
стырчати,

«Своимъ трупомъ вовкѣвъ годовати!

«Нѣхто волѣ у народѣ зѣ предку вѣку волюнѣмъ
не задушить,

«Нѣякее лихо, нѣяке убозство, нѣяка пригода въ
серцѣ козацькѣмъ одваги не потушить!

«Будуть козаки усяку наругу й бѣду примати,

«Мовчки будуть пѣдѣ кормыгою якѣ воли пра-
цѣвати,

«Крôвавымъ потомъ землю поливати:
 «Але одну думку на умъ будуть собъ мати,
     «Зъ нею й молитись,
     «Зъ нею й христитись,
     «Зъ нею й лягати й уставати,
 «Якъ люблю дитину, коло самого серденька ёѐ держати,
     «Счасливои години выжидати,
 «Великого чоловіка одъ Господа милосердного собъ прохати,
 «Щобъ пôдъ ёго корогвою за свою свободу одно-
     стайне стати,
 «Одинъ одному зо всѣхъ концѣвъ України руку подати»!

Такъ и сталося.

Довго козаки пôдъ ярмомъ лядськимъ шію гнули,
 Здавалося, що вже Ляхи собъ пôдъ ноги ихъ зс-
     всѣмъ пôдгорнули.

Але пскра волѣ ще разъ зъ-пôдъ полему вьгrywалась,
 Лютымъ пожаромъ по всѣй Украинѣ на згубу во-
     рогôвъ розливалась.

Несподьванне козаки ще разъ пôдôймались,

До купы збирались,

Гетманомъ *Степана Остряницю* выбирали,

Думали й гадали,

Статки-маетки збували,

Самопалы, списы, шаблѣ добували,

На Полякôвъ выступали.

ДУМА ДВАНАДЦЯТА.

Ой пошли жъ козаки
 На чотыри шляхи,
 На чотыри шляхи, а на пята на Подолье.
 Що однимъ полечъ, то пошовъ панъ хорунжій
 Самко Мушкетъ,
 А за паномъ хорунжимъ мало-мало не три тысячи,
 Усе хоробрыи товариши Запорозцѣ.
 На коникахъ выграваяють,
 Шабельками блискають,
 У бубны вдаряють,
 Боговъ молитвы посылають,
 Хресты покладають.
 А Самко Мушкетъ, то вѣнь на коню да ѣ не вы-
 граваетъ,
 Коня удержуе,
 До себе притягуе,
 Думае гадае.
 Да щобъ сто чортѣвъ лихомъ вбили ту ёго думу-
 гаданье!
 Самко Мушкетъ думае гадае,
 Словами промовляє:

«А що, якъ наше козачество мовъ у пеклѣ Ляхи
спалить?

«Да зъ нашихъ козацкихъ молодецкихъ костей
пиръ собѣ на похмѣлье зварять?

«А що, якъ наши головы козацки молодецки по
степу-полю поляжуть,

«Да ще й рѣдною кровью вмыються,

«Попереросколотыми шаблями покривутся?

«Пропаде, мовъ порошина зъ дула, тая козацкая
слава,

«Що по всѣму свѣту дыбомъ стала,

«Що по всѣму свѣту степомъ розляглась-протяг-
лась,

«Да по всѣму свѣту луговымъ гомѣномъ розышлась,

«Туреччинѣ да Татарщинѣ добрымъ лихомъ знати
далась,

«Да й Ляхамъ-ворогамъ на списъ оддалась!

«Закряче воронъ, степомъ летючи,

«Заплаче зозуля, лугомъ скачучи,

«Закуркуютъ кречеты сизы,

«Загадаються орлики хижи,

«Да все, усе по своихъ братахъ,

«По буйныхъ товаришахъ козакахъ:

«Чи то ихъ згарбомъ занесло,

«Чи то ихъ у пеклѣ потопило,

«Що не видно чубатыхъ не то по степахъ, не
то й по лугахъ,

«Не то й по татарськихъ земляхъ,

«Не то й по турецькихъ горахъ,
 «Не то й по Чорныхъ моряхъ,
 «Не то й по лядськихъ поляхъ!
 «Зякряче воронъ загруе-зашумуе да й полетить
 у чужую землю,
 «Анъ-ба! кѣстки лежать,
 «Шаблюки стырчать,
 «Кѣстки хрустять,
 «Шаблюки попереросколони бряжчать,
 «А чорна-сива сорока зоскалилась да й басуе.
 «А що головы козацьки, то мовъ швець Семень
 шкуру загубивъ,
 «А що чубы, то мовъ чортяка джгуты поробивъ:
 «У кровъ усъ да й позасыхали,
 «Отто-то й славы набрали!»

Ой пошли козаки
 На чотыри шляхи,
 На чотыри шляхи, а на пята на Подолье.
 Що однимъ полемъ, то пошовъ хорунжій Самко
 Мушкетъ,
 А другимъ полемъ, то пошовъ самъ гетманъ
 Остряница Степанъ.
 Сивою голубкою голову свою буйную додолу за-
 кинувъ.
 А за нимъ идуть мало-мало не три тысячи,
 Усе хоробрыи товариши Запорозцѣ.
 На коникахъ выгравають,

Шабельками блискають,
 У бубны вдаряють,
 Боговъ молитвы посылають,
 До Степана Остряницѣ ось такъ промовляють:
 «Чи ты живъ, чи здоровъ, пане Степане?
 «Чи ты вмеръ, чи твою головоньку дубомъ додолу
 пришибло?
 «Рахованье не въ поминанье!
 «Коли жъ небудь трѣба да й по насъ поминки
 робити;
 «Що по насъ, пане, старі бабы будуть у полѣ
 свистѣти,
 «А по тобѣ, пане, молоды дѣвчата стануть голосити».

—«Да те все однако,
 «Що Якимъ, що Яковъ,
 Каже гетманъ.

«Ось, якъ пристанемо до Пятого яра,
 «То хочъ и середъ лѣтечка, зашумить-загуде не
 дай свѣта чвара!
 «Буде й нашимъ лихо, якъ зозуля ковала,
 «Степомъ летючи,
 «Лугомъ скачучи.
 «Що вона ковала,
 «То правду казала:
 «Налѣтять орлы хижі, стануть жалковати,
 «А вороны налѣтять да й стануть здобычи ждати
 й пѣждати.

«То якъ налѣтять оттѣ зозулѣ,
 «Що насъ не забули,
 «Що жидъ, а що Ляхъ,
 «А що й Запорозькій козакъ»!

Ой пошли козаки
 На чотыри шляхи,
 На чотыри шляхи, а на пяте на Подолье.
 Що однимъ полемъ, то пошовъ хорунжій Самко
 Мушкетъ,
 А другимъ полемъ, то пошовъ самъ гетманъ,
 Острианиця Степанъ,
 А третімъ полемъ, то пошовъ осауль веселая голова
 Карпо Повтора-Кожуха.
 На конику wygrae,
 Пѣсню спѣває.
 А за нимъ идуть мало-мало не три тысячи,
 Усе хоробрыи товариши Запорозцѣ.
 На конпкахъ wygraeютъ,
 Шабельками блискаютъ,
 У бубны вдаряютъ,
 Боговѣ молитвы посылаютъ.
 А Карпо осауль на конику wygrae,
 Пѣсню спѣває:

«Пресучая та журба мене изсушила,
 «Вона мене молодого изъ ногъ извалила.

«А я тѣй журбѣ да ѣ не пѣддаюся,
«Ой пѣду жѣ я до шинкарки, горѣлки напьюся.

«Ой хто хоче меду пити, ходѣмъ до жидѣвки,
«А въ жидѣвки чорнѣ брѣвки, высоки пѣдкѣвки,

«Ѣ юпочка рябенъка, ѣ сама молоденька,
«Да яка жѣ хорошая, яка чепурценъка!

«Шинкарочко моя, насыпъ меду ѣ вина,
«Ой щѣбъ моя головонъка веселенька була».

—«Кѣли ты жонатѣй, то иди додому,
«А якъ не жонатѣй, то ночуй зо мною».

—«Ой е въ мене ѣ жѣнка и дѣточокъ двое,
«Да не пригортаються, серденько мое».

Ой рано-рано козаки до Старицѣ рѣки прибували,
Ляхѣвъ надъ Старицею, въ Пятѣмъ яру, великѣй
таборъ знахожали,

Заразъ на ихъ ударили,
Схаменутись Ляхамъ не давали,
Изъ окопѣвъ выбивали,
До мѣстечка Полонного гнали,
Полонянее кругомъ обгортали.

А Ляхи якъ хорты запыхавшись у мѣстечко впа-
дають,

Священникѡвъ православныхъ изъ крестами, зъ
корогвами,
Изъ святыми образами супротивъ козакѡвъ вы-
сылають,

На примирѣ стати Божимъ именемъ благають.
То якъ толькѣ тая свята процесія передъ таборомъ
козацькимъ явилась,

Рука у всякого козака додоу опустилась,
Нѣхто не одваживсь Божимъ служителямъ поце-
рекъ слова сказати,

Устѣ заразѣ позволили на примирѣе стати.
Отъ же тогдѣ хрестѣ и Евангиліе Ляхи ѣ наша
старшина цѣловали,

Уговоръ-рядну на бѣломъ паперѣ писали,
Руки и печатѣ прикладали,
Щобъ уже згода мѣжъ Ляхами й козаками по вѣкъ
зоставала,

Вражда й чвара нѣколи не вставала.

Тогдѣ козаки по домахъ рушали,
По городахъ, по селахъ Ляхѡвъ геть розганяли,
Сами усѣ села опановали.

А гетманъ Остряница зъ старшиною вѣйськовою
у Каневській манастырь прибуває,
Милосердному Богу молитвы посилає,

Не думает, не гадает,

Що на ёго бѣда настигае.

Ляхамъ ксёнзы клятву розвязали,

Противъ козако́въ знову научали.
 Ляхи по́дъ манастиръ байраками да ярами при-
 бували,
 Гетмана Остряницю й усю старшину, тридцять
 душъ похапали,
 На возы скованыхъ поклали,
 До Варшавы байраками да по ночахъ скритно мчали.
 А въ Варшавѣ на базаръ щиро ярый огонь горить-
 палае,
 Коло огню палѣ стоятъ,
 Спицѣ залѣзныи стырчатъ,
 Помѣжъ ними знай катъ похожае.
 Заразъ гетмана Остряницю и найвысчу старшину:
 Сулиму, Недригайла, Боюна, Рындича взяли, ко-
 лесовали;
 Гайдаревського, Бутрима, Запалѣя, Кизима й Су-
 чевського
 Залѣзными спицами наскрѣзь пробивали,
 Живыхъ на высоки палѣ по́дѣймали;
 Постылича, Гаруна, Сутыгу, Подобая, Харкевича
 й Околовича,
 Судака, Чурая, Чуприну, Сокольского, Ворожбита
 й Мировича
 Гвѣздками столчихъ до смоляныхъ дощокъ прибили,
 Дошки огнемъ по́дпалили;
 Загребу, Скребила, Ахтырку, Потурая, Бурляя й
 Загнибѣду

Залѣзными лапами живыхъ розѣдрали;
 Метылая, Скубрѣя, Завезуна, Гуртового, Глян-
 ського,
 Тумара, Дунаевського, Тугая, Косыря Могилан-
 ського

Четвертовали.

Оттакъ-то тыи лыцарѣ въ мукахъ несказанныхъ у
 Варшавѣ погибали!

А души ихъ на небо вступали,
 До Бога, якъ до батька дѣтки, прилѣтали,
 Все тее Богови зъ плачемъ, зъ жалемъ оповѣдали,
 Тяжку да важку кару на Ляхѡвъ-ворогѡвъ послати
 прохали.

То Святый Боготець бере ихъ, до Себе пригортае,
 Благимъ да праведнымъ сердцемъ надъ ними убо-
 лѣває,

До Исуса Христа, до Богородицѣ, до Янголѡвъ
 да до Святыхъ промовляє:

«Чи на тее жѣ Я свѣтъ создавъ, щобъ Поляки
 ёго кровью невинною поливали,

«Щобъ яснее солнце дымомъ пожарнымъ затемняли,

«Крикомъ невинныхъ мученикѡвъ Намъ на небѣ
 покою не давали?

«Ой чи довго жѣ Мѣнѣ на такіи беззаконія диви-
 тись?

«Ой чи довго будутъ Ляхи й жида людськимъ
 лихомъ веселитись?

«Скоро, скоро страшна хмара изъ-за горы Чигрин-
ської встане,
«Подвигнеться и затрепещетъ земля, якъ Хмельниць-
кій на Полякѣвъ гряне»!

Оттакъ на небѣ Господь Свѣй праведный совѣтъ
покладавъ,
Надъ малымъ и незначнымъ чоловікомъ руку Свою
всемогущу простиравъ,
Ляхамъ великія да тяжкія бѣды вготовлявъ;
Але Ляхи про те не думали, не гадали,
Пьянымъ розумомъ на Божій судъ не вважали,
По Вкраинѣ панували,
Що вовки, народъ Украинській рвали,
Церквы палили,
Козацькихъ дѣтей въ казанахъ варили,
Кожи зъ живыхъ людей драли.
Ще ніколи бѣдна Вкраина такою бѣдою, якъ тогдѣ,
не приймала,
Ніколи такъ не сумувала,
Зовсімъ погибала,—
Засумувала-затосковала,
Слѣзы рѣчками проливала.
Да й ніхто жъ нашимъ тогдѣ не помагавъ,
Ніхто за насъ Боговѣ молитовъ не посылавъ,
Тільки Святий Богъ нашихъ не забувавъ,
На велики зусилля, на вѣдповѣдья державъ,
Тільки Святий Богъ тее знавъ,

Що Вѣнъ думавъ, гадавъ, замышлявъ,
 Якъ такіи муки на насъ грѣшныхъ посылавъ.
 Не намъ грѣшнымъ тее знати,
 Не намъ про те, за те раховати;
 Наше дѣло Боговѣ молитись,
 Спасителю христитись:
 Іисусе Христе, Сыне Божій!
 Помилуй насъ, помилуй насъ, помилуй насъ!

Року Божого 1843,
 мѣсяця Квѣтня. Пи-
 сано въ богоспасае-
 мѣмъ градѣ Кіевѣ.

ДО ЗЕМЛЯКІВЪ.

Коханы Земляки!

Не було въ свѣтъ лоду одважнѣйшого й сла-
внѣйшого надъ Греківъ и Козаківъ: нема жъ нї въ
кого й пѣсень луччихъ, якъ у Греківъ да въ Коза-
ківъ. Бувъ колись мѣжъ Греками тяжко розумный
чоловѣкъ Гомеръ. Вѣнъ позбиравъ помѣжъ наро-
домъ устъ стародавнїхъ пѣснїхъ да й зложивъ зъ нихъ
двѣ книжки, Іліаду й Одиссею. Ото жъ минуло
вже тому три тисячи лѣтъ, а ще й досї нема,
да й не буде, може, луччої книжки на всѣмъ свѣтъ
надъ ту Іліаду да Одиссею (опрѣчь святої Биб-
лії), бо то выдумала не одна голова, а ввесь лодъ
Грецькій. Такїи жъ якъ разъ пѣснїхъ спѣвають по
селахъ и наши бандурники й кобзарѣ, що вже,
що далшъ, рѣдко де зуздришъ. Спѣвають вони
про давню Вкраїну, про козацьку славу. Часомъ
слухає ихъ Божїй лодъ, забувши всяку роботу,
а часомъ слухавши й заплаче, якъ згадає имъ сива
голова старосвѣтську руїну да пожежу. Дуже
гарны тїи спѣвы, зовуть ихъ бандурники думами;

не було тільки чоловіка положить те на паперъ,
щобъ не згинуло зъ памяти людської. Ото жъ
швендяючи не разъ да й не два по рідній Україні,
прислухувавсь я добре, якъ тіи дідьди виспівують
про Наливайка й мідного вола, про батька Богдана,
якъ вбѣнъ піднявся на Ляхівъ, про Печая, про
Морозенка або про великого лицаря Палія. Рос-
пытувавъ я въ тихъ довгобородихъ, довгоусихъ
бандурниківъ, співши зъ ними де-небудь підъ ду-
бомъ надъ байракомъ, якъ воювали козаки, де про-
ходили зъ своїми бунчуками да хрещатыми коро-
зками; по одному, по два словъ я въ ихъ выпиту-
вавъ-вислухувавъ и прикладувавъ одно до другого.
Думалось-то такъ, щобъ познаходитъ думи про
всѣхъ нашихъ гетманівъ да й зложитъ зъ нихъ таку
книжку, якъ Гомерова Іліада. Де вже я не ви-
пѣдивъ по Вкраинѣ, кого вже я не роспытувавъ;
але нѣ, нема пѣсень про всѣхъ гетманівъ: поза-
бували вже де-яки й сами бандурники. Ото жъ я,
помирковавши самъ зъ собою добре, якъ бы доба-
вить тіи пропуски, згадавъ усе, що чувъ про ко-
заківъ одъ самихъ бандурниківъ и старосвітськихъ
людей; згадавъ усю старовину, що позаписувано
въ лѣтописяхъ, якъ що коли дѣялось на Вкраинѣ;
да згадавши все те, да збравши всѣ думки й гадки
свої до купы,—зложивъ оце старыми словесы
новыи думи про тихъ забутихъ гетманівъ да й
и припулювавъ ихъ до кобзарськихъ думъ усюды,

де вже дідьди не памятають, якъ спѣвають. * Не знаю тільки, чи потрапивъ зложити ихъ тили давніймъ, голоснымъ, поважнимъ складомъ, якимъ вони спѣвають. Пѣбачу, що-то мѣнь скажуть сивыи головы, якъ поѣду зновъ лѣтомъ удовжъ и впоперекъ по Вкраинѣ.

Оце жъ вамъ, коханы Земляки, перва книжка одъ початку Вкраины до батька Хмелицького. У другой бѣде все те, якъ воѣсавъ вѣнь Ляхѣвъ зъ своими лыцарями; у третей те, яки смуты, яки чвары й руины були по Вкраинѣ, якъ умеръ козацькій батько; а въ четвертой буде Палый и Мазепа зъ Шведами.

---

* А щобъ усякъ знавъ, що мое, а що чужъ одъ бавдурникѣвъ, кладу ознаку. Ого заразы зъ самого початку книжки до першої думы—мое; дума перва—моя; друга—моя, опрѣчь вѣршь: 9—18; дума третя—моя, опрѣчь вѣршь: 116—149; четверта—моя, опрѣчь вѣршь: 1—4, 85—112; думу шесту чужъ одъ бавдурникѣвъ, опрѣчь вѣршь: 1—9, 75—92; сему чужъ одъ бавдурникѣвъ, опрѣчь вѣршь: 1—59; восьму чужъ одъ бавдурникѣвъ, опрѣчь вѣршь: 1—10; думу девяту чужъ одъ бавдурникѣвъ, опрѣчь вѣршь: 11—38; 107—134 да опрѣчь пѣсень про Паливайка й про Лободу; дума десята—моя; одинадцята—моя; дванадцяту чужъ одъ бавдурникѣвъ, опрѣчь вѣршь: 121—201.

П О М И Л К И .

<i>Стр</i>	<i>В.</i>	<i>Надруковано.</i>	<i>А треба.</i>
18	14	посердѣ	посередѣ
63	23	Ляховѣ	Ляхѡвѣ
66	14	быка	вола
—	16	быку	волу